

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA AGROBIOLÓGIE A POTRAVINOVÝCH
ZDROJOV**

2118772

**Zhodnotenie poľovníckeho manažmentu a trofejovej kvality
diviačej zveri v okrese Levice**

2010

Miroslav Kubinec, Bc.

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA AGROBIOLÓGIE A POTRAVINOVÝCH
ZDROJOV**

**Zhodnotenie poľovnickeho manažmentu a trofejovej kvality
diviačej zveri v okrese Levice**

Diplomová práca

Študijný program:	Výživa zvierat a krmivárstvo
Študijný odbor:	6.1.12 výživa
Školiace pracovisko:	Katedra hydínarstva a malých hospodárskych zvierat
Školiteľ:	doc. Ing. Jozef Gašparík, CSc.
Konzultant:	Ing. Peter Šmehýl

Nitra 2010

Miroslav Kubinec, Bc.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Dole podpísaný Miroslav Kubinec týmto vyhlasujem, že som diplomovú prácu na tému: „Zhodnotenie poľovníckeho manažmentu a trofejovej kvality diviačej zveri v okrese Levice“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre, dňa 16.4.2010

Podpis:

ABSTRAKT

Diviacia zver patrí medzi našu pôvodnú raticovú zver. Z dôvodu ničenia úrod bola už od dávnej minulosti prenasledovaná a na mnohých miestach vyhubená. Nárast jej stavov začína po druhej svetovej vojne a pokračuje až do dnešných dní. Dôvodom jej nárastu je veľkoplošné pestovanie poľnohospodárskych kultúr najmä kukurici, globálne oteplenie ktorého následkom sú mierne zimy s nízkou snehovou pokrývkou, nesprávny spôsob chovu a lovu v poľovníckych združeniach a v neposlednom rade aj samotná vysoká reprodukčná schopnosť diviacej zveri. Tým, že sa diviacia zver premnožila, zvyšujú sa aj potravinové potreby tejto zveri. Dochádza k obrovským škodám najmä v poľnohospodárstve, a to predovšetkým v rastlinnej výrobe. Škody spôsobuje aj nepriamo v živočíšnej výrobe tým, že je prenášačom veľmi nebezpečného ochorenia, klasického moru ošípaných. Na ochranu proti týmto škodám boli vyvinuté rôzne metódy. Ako najúčinnějšía metóda ochrany proti škodám je udržanie početnosti diviacej zveri v takej výške, aby škody ňou spôsobované sa minimalizovali. Ale aj napriek tomu diviacia zver je užitočná a to najmä v lesnom hospodárstve, kde svojou činnosťou pomáha redukovať rôznych škodlivých hmyz alebo hlodavce. Úlohou práce je poukázať na súčasný stav diviacej zveri a zároveň navrhnúť možnosti riešenia daného problému.

Kľúčové slová: diviacia zver, lov, škody,

ABSTRAKT

The wild boar belongs to our primal hoof animals. Since its behaviour resulted in total devastation of the harvest it was hunted and exterminated in many regions. Its number has increased after the Second World War and keeps on growing up to the present time. The reason for this increase is the growing of the farming products on a large scale particularly the maize, also mild winters with the minimal snowfall effected by the gobal warming, wrong breeding and hunting methods in the hunting associations and the high reproduction ability of the hoof animals. The outbreak of the wild boar entails the increase of its life requirements. Therefore there are extensive damages in the farming, particularly in the vegetable production. The wild boar may cause harm indirectly also the animal production, because it is a carrier of a contagious disease, a plague. Varied methods have been developed to prevent the damages and to protect from the danger. The most effective method is to keep the incident rate of the hoof animals on the level which may minimize the caused damage. Despite these facts the wild boar is of great utility especially in the forestry, as it helps to reduce the insect pests or rodents. The aim of the thesis is to point out the contemporary condition of the wild boar and to give options how to solve the problem.

The key words: wild boar, hunting, damages

Obsah

Zoznam skratiek a značiek.....	6
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	7
1.1 Diviacia zver v zoologickom systéme.....	8
1.2 Opis diviacej zveri.....	8
1.2.1 chrup diviacej zveri.....	10
1.3 Reprodukcia diviacej zveri.....	10
1.3.1 Ruja.....	10
1.3.2 Postavenie vedúcej diviачice v čriede v čase ruji.....	11
1.3.3 Pôrod (prasenie).....	12
1.3.4 Prírastky diviacej zveri.....	13
1.4 Rozšírenie diviacej zveri a jej životné prostredie	15
1.4.1 Rozšírenie diviacej zveri v Európe	15
1.4.2 Rozšírenie diviacej zveri v Slovenskej republike.....	15
1.4.3 Životné prostredie diviacej zveri	16
1.4.4 Populačná hustota.....	17
1.5 Výživa diviacej zveri.....	18
1.5.1 Potrava diviacej zveri.....	19
1.5.2 Prikrmovanie diviacej zveri	20
1.6 Škody spôsobené diviачou zverou.....	21
1.6.1 Škody v poľovnom hospodárstve.....	22
1.6.2 Škody v poľnohospodárstve.....	22
1.6.3 Škody v lesnom hospodárstve.....	23
1.6.4 Ostatné škody.....	24
1.6.5 Ochrana proti škodám.....	24
1.7 Lov a spôsoby lovu diviacej zveri.....	25
1.7.2 Čas lovu diviacej zveri podľa zákona	27
2 Cieľ práce.....	28
3 Metodika práce a metódy skúmania.....	29
3.1 Charakteristika objektu skúmania.....	29
3.2 Pracovné postupy	29
3.3 Spôsob získavania údajov a ich zdroje.....	29
3.4 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácia výsledkov.....	30

4 Výsledky.....	31
4.1 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2000.....	31
4.1.1 Štruktúra lovu z roku 2000	31
4.1.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2000.....	32
4.2 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2001.....	33
4.2.1 Štruktúra lovu za rok 2001.....	33
4.2.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2001.....	34
4.3 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2002.....	35
4.3.1 Štruktúra lovu za roku 2002.....	35
4.3.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2002.....	36
4.4 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2003.....	37
4.4.1 Štruktúra lovu za roku 2003.....	37
4.4.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2003.....	37
4.5 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2004.....	38
4.5.1 Štruktúra lovu za rok 2004.....	39
4.5.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2004.....	39
4.6 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2005.....	40
4.6.1 Štruktúra lovu za rok 2005.....	41
4.6.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2005.....	41
4.7 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2006.....	42
4.7.1 Štruktúra lovu za rok 2006.....	43
4.7.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2006.....	43
4.8 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2007.....	45
4.8.1 Štruktúra lovu za rok 2007.....	45
4.8.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2007.....	45
4.9 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2008.....	47
4.9.1 Štruktúra lovu za rok 2008.....	47
4.9.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2008.....	47
4.10 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2009.....	48
4.10.1 Štruktúra lovu za rok 2009.....	48
4.10.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2009.....	48
5 Diskusia.....	50
5.1 Štruktúra plánu lovu.....	50
5.2 Štruktúra lovu.....	51

5.3 Trofejová kvalita	52
Záver.....	55
Zoznam použitej literatúry.....	56

Zoznam skratiek a značiek

JKS

jarný kmeňový stav

NKS

normovaný kmeňový stav

KMO

klasický mor ošípaných

PZ

poľovnícke združenie

Úvod

Atraktívna a bojovná diviacia zver bola už od dávnych čias obľúbeným objektom lovu smelých lovcov, ale aj nenávisti chudobného vidieckeho ľudu, ktorému pustošila polia. Svedčia o tom mnohé legendy a povesti, ako aj výtvarné diela, znázorňujúce poľovačku na ňu. Diviaky ešte aj v prvej tretine minulého storočia intenzívne prenasledovali a ich početnosť veľmi klesla, ba v mnohých oblastiach ich aj celkom vyničili. Početnosť diviačej zveri v Európe veľmi vzrástla po druhej svetovej vojne a podarilo sa jej opätovne osídliť mnohé oblasti, z ktorých predtým vymizla. Tento rozvoj stavov diviačej zveri umožnili v podstate tri okolnosti. Prvou bolo to, že ľudia po vojne mali iné starosti než sa venovať intenzívnemu lovu diviakov, druhou to, že sa zväčšila výmera lánov poľnohospodárskej pôdy a treťou to, že si poľovníci začali túto zver viac vážiť a postupne prechádzali od jej prenasledovania k jej chovu a plánovitému poľovnému obhospodarovaniu (Hell, 1986).

Diviacia zver je významnou súčasťou našich lesných ekosystémov zasahujúcou najmä svojou trofickou činnosťou aj do agrárnej krajiny. Musí sa obhospodarovať odborne a ekologicky tak, aby nespôsobovala problémy poľnohospodárom, veterinárom, ale ani samotným poľovníkom (Hell et al., 2005).

Príroda obdarila diviačiu zver obrovskou rozmnožovacou schopnosťou a vitalitou. Zároveň však na potlačenie týchto schopností, vždy keď by sa mali stať pre populáciu škodlivé, priniesla choroby alebo nepriaznivé prírodné podmienky. Človek dokáže účinne bojovať s chorobami, zmierniť vplyv prírodných podmienok, ale musí si byť vedomý, že týmto preberá na seba zodpovednosť a úlohy, ktoré príroda zašifrovala do autoregulačných procesov (Janto, 2007).

Prvoradou úlohou poľovníkov je starostlivosť o zver. Samotný lov by mal byť odmenou za celoročnú starostlivosť. Nesprávny lov diviačej zveri ovplyvní jej populáciu oveľa viac ako u inej raticovej zveri. V práci hodnotíme samotnú sexuálnu a vekovú štruktúru lovu a zároveň navrhuje riešenia ako sa vyvarovať alebo aspoň obmedziť negatívne vplyvy súčasného poľovného manažmentu. Získané teoretické a praktické skúsenosti sa stali podnetom na vypracovanie danej témy.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Diviacia zver v zoologickom systéme

Sviňa divá, poľovnícky diviak, patrí do radu párnokopytníky, podradu neprežúvavce, čeľade sviňovité a rodu sviňa (HELL, 1986).

Podľa Kratochvíľa jestvuje na celom svete až 32 poddruhov diviaka. Veľký počet druhov súvisí s veľkým druhovým areálom diviaka, ktorý zahŕňa Európu, Áziu, ázijské a stredomorské ostrovy, severnú Afriku. Hell et al. (2005) spomínajú len tie najvýznamnejšie z nich:

- Diviak lesný karpatskobalkánsky (*Sus scrofa attila*)
- Diviak lesný stredoeurópsky (*Sus scrofa scrofa*)
- Diviak lesný východobaltický (*Sus scrofa falzfeini*)
- Diviak lesný stredoázijský (*Sus scrofa nigripes*)
- Diviak lesný iberský (*Sus scrofa castilianus*)
- Diviak lesný apeninský (*Sus scrofa majori*)
- Diviak lesný juhoiberský (*Sus scrofa basticus*)
- Diviak lesný berberský (*Sus scrofa berberus*)
- Diviak lesný usurijský (*Sus scrofa ussuricus*)
- Diviak lesný pásikavý (*Sus scrofa vittatus*)
- Diviak lesný papuánsky (*Sus scrofa papuensis*)

1.2 Opis diviačej zveri

U nás prichádzajú do úvahy dva poddruhy diviakov, a to sviňa divá stredoeurópska (*Sus scrofa scrofa*), ktorá zasahuje na naše územie od západu a sviňa divá karpatskobalkánska (*Sus scrofa attila*) na východnom Slovensku. Pričom stredné a západné Slovensko obývajú krížence uvedených poddruhov (Bakoš, Hell, 1999).

Diviak lesný karpatskobalkánsky resp. juhovýchodoeurópsky je pomerne veľký, kanec môže vážiť do 320 – 350 kg a dĺžka lebky je 410 – 470 mm. Je o niečo svetlejší ako nominálna rasa. U nás zasahuje jeho areál do východného Slovenska, na ostatnom našom

území sa vyskytujú jeho krížence s nominátnou rasou. Vyskytuje sa na Kaukaze, Zakaukazsku, na severnom pobreží Kaspického mora, na Ukrajine, v Bielorusku, v Turkménsku, Rumunsku, možno aj v Maďarsku, na Balkáne, v Malej Ázii a severnom Iráne.

Diviak lesný stredoeurópsky je nominátna rasa, obývajúca strednú a západnú Európu. Tento diviak je o niečo menší ako karpatskobalkánsky. Dĺžka lebky je 370 – 384 (410) mm, maximálna hmotnosť kanca nepresahuje 260 kg, diviačice 120 kg. Je tmavšie sfarbený ako predošlý, slznú kosť má dlhú a úzku, profilová línia hlavy je mierne prehnutá, tretia horná stolička je dlhá, často aj s tretím priečnym radom hrboľov. Východnú hranicu rozšírenia tohto druhu tvorí Bialowiežský prales v Poľsku (Hell et al., 2005).

Tvarom tela sa diviak podobá niektorým nezušľachteným, extenzívnym plemenám domácej ošípanej. Jeho rypák je však pretiahnutejší, mocnejší, kohútik vyšší a výraznejší, zadok viac zrazený, nohy vyššie a telo užšie, svalnatejšie. Ušnice má pomerne veľké a vzpriamené. Dospelý diviak má hmotnosť 120-250 kg, niekedy až 300 kg, diviačica obyčajne 80-150 kg, len výnimočne aj viac. V zime má štetiny dlhé a tmavšie. Najdlhšie sú u samca na chrbte. Letná srst' je riedka, kratšia a svetlejšia. Zimnú srst' ako posledné strácajú na jar vodiace diviačice. Chvostík je zakončený štetkou, ktorá je nápadná najmä v zime u starých samcov. Starší diviak má okrem toho po stranách hrudníka, na lopatkách a prvých rebrách silne zhrubnutú podkožnú vrstvu a štetiny oblepené blatom a živicom, tzv. pancier, ktorý mu slúži ako obranný štít pri súbojoch. Pachové žľazy má diviačia zver na brade, na vnútornej strane zápästia predných nôh, na lícach, diviak v predkožke, diviačica v pošve (Bakoš, Hell, 1999).

Diviaky majú v priemere asi o 5 – 6 rokov kratšiu dĺžku života ako diviačice (Marcel, 2005).

Populácia diviačej zveri sa dá rozčleniť účelne do nasledovných vekových tried, ktoré by mal poľovník v praxi rozpoznať:

- diviačatá
- lanštiaky (1 ročné) – veľmi mladé
- 2 až 4 ročné diviaky a diviačice – mladé
- 5 až 7 ročné diviaky a diviačice – staré
- 8 ročné a staršie – prestarnuté (Menzel, 2004)

1.2.1 Chrup diviačej zveri

Od inej raticovej zveri má diviačia zver zuby veľmi odlišné. Zuby nemajú ani pomerne veľké rovné žuvacie plochy, aké sú charakteristické pre chrup bylinožravcov, ani vyslovene ostré hrany, ktoré sú typické pre chrup mäsožravcov. Zuby diviakov majú širokú žuvaciu plochu s častými ostrými hrbolkami, tak ako to zodpovedá chrupu všežravcov, ktorými diviačia zver je (Wolf, Rakušan, 1977).

Dospelý diviak má 44 zubov a vzorec jeho chrupu je $3\ 1\ 4\ 3 / 3\ 1\ 4\ 3$. Úplný mliečny chrup má 28 zubov a vzorec chrupu je $3\ 1\ 3\ 0 / 3\ 1\ 3\ 0$. Je plne dorastený vo veku 4 mesiacov a jeho výmena sa začína v 10. – 11. mesiaci života. Výmena mliečneho chrupu za trvalý je ukončená vo veku 22 mesiacov, ale posledná tretia stolička úplne dorastá až v 24. mesiaci alebo aj neskôr. Diviačatá majú dva prostredné páry hryzákov v sánke ešte úzke, mliečne. Asi vo veku 12 mesiacov má vonkajší, tretí pár hryzákov už trvalý. Prostredný prvý pár má lanštiak vymenený vo veku 17 – 18 mesiacov, kým druhý pár sa vymieňa vo veku 19 – 20 mesiacov a je plne dorastený vo veku 20 – 24 mesiacov. To znamená, že lanštiak nemá front štyroch prostredných hryzákov rovný, ale zaoblený alebo štrbavý. Dospelý diviak má front štyroch hryzákov rovný a kompletný trvalý chrup (Bakoš, Hell, 1999).

Diviačie kly sú horné a dolné očné zuby. Do určitého veku diviaka pri oboch pohlaviach rastú a vekom sa po hranicu osem až desať rokov zväčšuje ich dĺžka a hrúbka. V sociálnom živote diviakov, v etológii, majú kly osobitné postavenie. Slúžia na obranu jedinca proti predátorom, vo vnútro druhovej konkurencii, pri párení, získavaní potravy a pri narezávaní kôry otieracích stromov.

Medzi pohlaviami je výrazný dimorfizmus, kly samcov sú mohutnejšie ako pri diviačiciach. V chrupe majú protistočné postavenie, dotýkajú sa a obrusujú, pričom proces obrusovania je s porovnaním ich rastom pomalší (Palášthy, Jusko, 2008).

1.3 Reprodukcia diviačej zveri

1.3.1 Ruja

Diviaky sa pária v novembri – decembri, niekedy aj v iných mesiacoch, najmä keď je populácia sociálne dezorganizovaná, t.j. veľmi zmladená s nedostatkom starších jedincov,

osobitne vedúcich diviačíc, ktoré pomáhajú synchronizovať ruju ostatných diviačíc. V čase ruje, ktorej sa slangovo hovorí aj chrutie, prichádzajú dospelé diviaky k čriedam diviačíc a diviačiat, často medzi sebou bojujú a potom sa dominantný kanec venuje postupne tým diviačiciam, ktoré sa stali rujnými (Bakoš, Hell, 1999).

Už asi 14 dní pred rujou diviačice robia záhryzy napríklad do otieracích stromov pri bahnísku, natierajú na ne svoje sliny s feromónmi, ako aj výlučky slzníkov, a tak olfaktoricky signalizujú diviakom svoju prítomnosť, že o krátky čas budú pripravené na párenie. Ako prvá začína s týmto značkováním vedúca diviačica (Hell et al., 2005).

Podľa Vodňanského (2005) sa dominantný kanec venuje len svojej veľkosti primeranej diviačici. Mladé a malé diviačice, aj keď sú v ruji, nie je schopný oplodniť a zároveň k čriede nepúšťa iného menšieho kanca. Týmto spôsobom je riadená prirodzená kontrola pôrodnosti. Ak diviačica nie je oplodnená v čase pravej ruji, ďalšia ruja sa objaví o 21-23 dní. Z toho vyplýva, že ruja u diviačej zveri môže prebiehať celý rok. V oblastiach dobrých potravinových podmienkach sa do ruje dostáva 40% diviačíc pred dovŕšením prvého roku života.

Čriedy sú počas ruje veľmi hlasité, ozýva sa kvikot i zlostné grúlenie a kance značkujú svoje stanovište pachovými žľazami, ale i spenenými slinami, pričom často sekajú zubami. Diviačica je gravidná 114 – 118 dní (Bakoš, Hell, 1999).

Ak dospelá diviačica v čase dojčenia stratí svoje diviačatá, máva v tom istom kalendárnom roku často ešte druhý vrh, čo sa u našej ostatnej raticovej zveri nikdy nestáva. To znamená, že vchádza do ruje v netypickom čase (Hell et al., 2005).

1.3.2 Postavenie vedúcej diviačice v čriede v čase ruji

Diviačia zver sa vyznačuje spoločenským, rodinným spôsobom života, preto žije v čriedach. Tieto čriedy sú vedené výlučne diviačicami, teda sa jedná prakticky o „matriarchát“. Základnú formu tohto spoločenstva tvorí diviačica so svojimi poslednými diviačatami (Mrázik, 2005).

Röther (2003) uvádza, že nenarušené rodinné zväzky obsahujú 25 až 32 jedincov, ktoré sú rozdelené do menších čried. Ďalej uvádza, že vedúca diviačica vytláča z čriedy samce vo veku 15 – 18 mesiacov, aby sa zabránilo ich účasti na párení diviačíc v čriede.

Najčastejšie najstaršia reprodukčná diviačica plní úlohu vedúcej diviačice a toto postavenie si dokáže obhájiť 6 – 8 rokov. Vedúca diviačica vyhľadáva potravu a stará sa

o bezpečnosť čriedy. Ona tiež určuje životný priestor pre svoje diviačatá v prvom roku ich života. Nevodiace diviačice a diviačatá, ktoré sú v príbuzenskom vzťahu k vedúcej diviačici zaujímajú v čriede určité hierarchické postavenie. Vedúca diviačica je garantom rovnováhy vekovej štruktúry v rodinnom spoločenstve. Z takéhoto spoločenstva vychádzajú homogénne ročníky diviačiat, ktoré prvé obdobie párenia prežijú bez toho, že by sa ho aktívne zúčastnili (Mrázik, 2005).

Chramazda et al. (2007) uvádzajú, k čomu vedie odstrel skúsenej vedúcej diviačice:

- Po ulovení vedúcej diviačice sa zväčší oblasť, v ktorej sa črieda pohybuje.
- Následne po ulovení takejto vedúcej diviačice, ktorá uprednostňuje bezpečie pred atraktívnou potravou, sa len ťažko podarí dostať takúto čriedu z poľnohospodárskych plôch.
- Dochádza k nekontrolovateľnému kladeniu mláďat v rôznych ročných obdobiach. Staršia vedúca diviačica synchronizuje nástup ruje pri ostatných diviačiciach v čriede, vďaka tomu sa následne rodia diviačatá približne v rovnakom období a nestane sa nám potom, že na výrade budeme mať ešte pásikavé diviačatá vedľa asi 30 kg diviačaťa z nenarušenej čriedy.
- Zvyšuje sa podiel mladých diviačíc, ktoré predčasne vstupujú do reprodukcie. V posledných rokoch, keď sa populácia diviačej zveri veľmi omladila a sociálna štruktúra úplne rozvrátila, už nie je vzácnosťou, že sú oplodnené aj diviačice ešte pred dosiahnutím prvého roku života. Prítomnosťou starej vedúcej diviačice v podstate obmedzujeme zapojenie týchto mladých jedincov do reprodukcie.

1.3.3 Pôrod (prásenie)

Väčšina prasiatok prichádza na svet v marci až v máji. Čerstvo narodené prasiatka vážia 0.7 až 1 kg. Ľahšie prasiatka obvykle uhynú. Diviačica, ktorá prvýkrát rodí, má len 1 - 3 mláďatá. Staršie diviačice môžu mať 8 - 12 prasiatok. Väčší počet nemôžu uživiť, pretože nemajú toľko strukov. Priemerný počet narodených prasiatok je 5 – 7 (Wolf, Rakušan, 1977).

Podľa Vodňanského (2005) na rozmnožovanie diviačej zveri pôsobí celá rada faktorov, ktoré sa často vzájomne prelínajú. Tieto faktory sa delia na vnútorné a vonkajšie. Vnútorné faktory: genetika, zdravotný stav.

Vonkajšie faktory: prístup k potrave počas celého roku, klimatické podmienky.

Prasná diviačica opúšťa 1 – 2 týždne pred pôrodom svoje vlašajšie mláďatá, nájde si kľudné miesto, kde si pripraví kotlíkové hniezdo hlboké 40 – 60cm, ktoré vystieľa machom,

ihličím, papradím, listami, suchou trávou a podobne. Potrebný materiál zbiera väčšinou v blízkosti hniezda. Čerstvo narodené prasiatka sa samé zbavujú plodových obalov a tiež samé pretrhnú pupočnú šnúru. Samotný pôrod trvá aj viac ako dve hodiny. Po ukončení pôrodu diviačica požiera placentu. Prasiatka ostávajú v hniezde 8 – 10 dní, po uplynutí tejto doby začínajú nasledovať svoju matku (Wolf, Rakušan, 1977).

Po vyvedení prasiatok z pôvodného hniezda buduje diviačica väčšinou každý deň nový úkryt. Jeho umiestnenie závisí do značnej miery na momentálnom počasí. Pri voľbe takéhoto nového miesta berie diviačica obzvlášť ohľad na smer vetrov (Hell et al., 2005).

Podľa pozorovania Meynhardta (1978) neexistuje počas prvých troch týždňov života žiadna hierarchia ani vo využívaní strukov. Každá dojčiacia diviačica k sebe v rámci skupiny pripustí aj cudzie diviačatá. Až neskôr začnú diviačatá súperiť o struky a každé z nich si nárokuje ten svoj.

1.3.4 Prírastky diviačej zveri

Diviačia zver sa v mnohých častiach strednej Európy značne premnožila a spôsobuje stále väčšie škody v poľnohospodárstve. Na príčine je vysoká rozmnožovacia schopnosť tohto druhu. Ide o problém, ktorý je už dosť dlho známy. Pri vhodných podmienkach, t.j. pri dobrej potravinovej ponuke sa na rozmnožovaní podieľajú už diviačatá, v zimných mesiacoch sa znižuje ich mortalita a pritom stúpa aj fertilita dospelých diviačíc. V tomto bode do hry vstupuje človek. Predovšetkým prostredníctvom moderného poľnohospodárstva, ale aj nesprávnym kŕmením sa vytvárajú nežiadúce disponibilné zdroje potravy. Výsledkom je neodvratný a dramatický rast stavov diviačej zveri (Chramazda, 2007).

Müller, Klíma (2005) uvádzajú nasledovné dôvody súčasného značného rozmnožovania diviačej zveri.

- klesajúca úmrtnosť diviačiat vplyvom miernych zím,
- celoročné zvyšovanie ponuky potravy aj v rokoch bohatých na žalud', bukvicu,
- veľkoplošné pestovanie kukurice,
- neskoré zahájenie lovu diviačiat pri súčasnej ochrane mladších, bočných diviačíc,
- nesprávny odhad jarných kmeňových stavov a prírastkov,
- nedôsledná ochrana vedúcich diviačíc,

- nízka efektívnosť spoločných poľovačiek,
- malá úspešnosť pri individuálnom love v noci.

Tkadlec (2007) uvádza, že mladé diviačice majú najväčší reprodukčný potenciál a hodnotu, pretože vydržia v populácii dlhšie ako staré diviačice a tým najviac prispievajú k populačnému rastu.

Priaznivé potravné podmienky sa prejavujú na stavoch diviačej zveri z viacerých hľadísk. Za prvé, dobrá potrava spôsobuje zlepšenie kondície diviačic, čo má za následok zvýšený počet diviačat. Dobré telesne kondičné diviačice lanštiačky rodia v priemere o 70% viac diviačat, ako tie, ktoré vyrastajú v nepriaznivých potravinových podmienkach. Taktiež stúpa počet oplodnených diviačic z tohoročných diviačat pri dobrej a dostatočnej potrave. Na základe priaznivej potravinovej situácie vytvárajú sa podmienky predčasného vystupovania pohlavnej aktivity diviačic z tohoročných diviačat, čím zároveň dochádza k narušeniu sociálnej štruktúry populácie. Podľa skúseností je podiel oplodnených diviačic z tohoročných diviačat veľmi vysoký, pretože žijú vo veľmi priaznivých ekologických podmienkach. Tento nepriaznivý faktor sa ešte stupňuje v čriede, kde je narušená sociálna štruktúra v prípade odstrelu hlavnej vodiacej diviačice (Vodňanský, 2009).

Ročné prírastky diviačej zveri sa vzťahujú na celkové stavy bez rozdielu pohlavia a veku, okrem najmladších, ešte pásikavých diviačat. Tento spôsob výpočtu súvisí s tým, že v prírode sa nedá pri sčítaní presne zistiť pohlavie. Biologický prírastok sa vypočíta pomocou koeficientu 1.5 až 2.5 na celkové stavy. Po občas vysokých jarných stratách, počíta sa i za najnepriaznivejších podmienok s koeficientom 1 a za priaznivých okolností s koeficientom 2. To znamená, že pri jarných kmeňových stavov 100 kusov, letné stavy sú 150 až 250 kusov (Marcel, 2006).

V súvislosti s reprodukčnými schopnosťami diviačej zveri Vodňanský et al. (2006) uvádzajú príklad z pokusnej zverničky v Štajersku. Začiatkom roku 1997 bolo v nej vypustených päť oplodnených diviačic a jeden diviak (kanec). Koncom roku 2000, to znamená po uplynutí troch rokov, predstavoval celkový počet jedincov vo zverničke 200 jedincov. Aj napriek tomu, že počas uvedeného obdobia bolo v pokusnom zariadení odlovených 197 kusov.

1.4 Rozšírenie diviačej zveri a jej životné prostredie

1.4.1 Rozšírenie diviačej zveri v Európe

V súčasnosti na celom svete, nielen v Európe, dochádza k postupnému zmenšovaniu plochy prirodzených spoločenstiev a k ich rozdrobovaniu v dôsledku využívania prírodného prostredia človekom (Rúžičková, Šíbl, 2000).

Prirodzený biotop poľovnej zveri v intenzívne využívannej krajine je výrazne narušený (Slamečka, 1999).

Aj napriek tomu diviačia zver žije na veľmi rozsiahlom areáli v rozmanitých životných podmienkach. Je to veľmi plastická zver, so širokou ekologickou valenciou, ktorá sa dobre prispôsobuje rôznym životným podmienkam. O tom svedčí aj skutočnosť, že s diviačou zverou sa môžeme stretnúť od Dunajskej delty až po vysoko položené horské polohy, od teplých stredomorských oblastí až po krajiny severnej Európy (Hell, 1986).

Diviačia zver sa voľne nevyskytuje na Britských ostrovoch a v Írsku, kde bola v minulosti vyhubená. Krajiny severnej Európy príliš neoblubuje z dôvodu tmavých, dlho trvajúcich a na sneh bohatých zím. V súčasnosti sa však vyskytuje v nie príliš významnom počte v južnom Švédsku (Hespeler, 2004).

1.4.2 Rozšírenie diviačej zveri v Slovenskej republike

Diviačia zver je u nás rozšírená prakticky na celom území, okrem vysokohorských oblastí nad hranicou lesa, ako aj v úplne bezlesných poľnohospodárskych oblastiach. V lete občas preniká aj na hole a na prechodný čas sa usídli aj v dozrievajúcich poľnohospodárskych porastoch. Ak v nich nájde svoju obľúbenú potravu a ak sú dostatočne vysoké, aby jej poskytlí potrebný úkryt a bezpečnosť (Hell, 1986).

V súčasnosti žije v našej kultúrnej krajine najviac diviakov v stredných nadmorských výškach, najmä v teplých pahorkatinách a stredohoriach. Najhojnejšie sú diviaky na západnom Slovensku a v južnej časti stredného, menej východného Slovenska. Samozrejme sezónne zmeny sú značné. Vo vegetačnom období sa na jednej

strane vyskytujú hojnejšie aj vo vyšších poľnohospodárskych kultúrach na nížinách, ale na druhej strane aj vysoko v horách, niekedy až pri hornej hranici lesa a výnimočne aj nad ňou v pásme kosodreviny (Hell et al., 2005).

Zjednodušene sa dá povedať, že najlepšie podmienky sú vždy spravidla tam, kde je najdostupnejšia potrava (Tkadlec, 2007).

1.4.3 Životné prostredie diviacej zveri

V súčasnej dobe má na životné prostredie zveri najväčší vplyv človek, a to v kladnom, tak aj v zápornom zmysle. Dochádza k veľkému zaberaniu predovšetkým poľnohospodárskej pôdy pre výstavbu priemyselných zón a komunikácii. Opačne, teda pozitívne na životné prostredie a tým aj na zver samotnú, pôsobí zatrávňovanie, zalesňovanie a uvedenie poľnohospodárskej pôdy do pokoja. Pritom je však nutné používať také rastlinné druhy, ktoré sú významné pre zver nielen z hľadiska zaisteného krytu, ale predovšetkým ako zdroj druhej potravy rastlinného a sekundárne aj živočíšneho pôvodu ako napríklad hmyz a hlodavce (Jelínek, 2007).

Pôvodným životným prostredím diviacej zveri boli lužné listnaté lesy s bahnitými miestami s porastom vodných rastlín najmä trstinou. Týmto podmienkam je diviacia zver veľmi dobre prispôbená. Má sploštené telo, ktoré im umožňuje ľahko prenikať hustým neprestupným porastom, nohy sú zakončené raticami a paratičkami, ktoré sa rozťahujú pri každom kroku v dôsledku váhy diviaka, a tým zabraňujú, aby sa zver hlboko zabárala do bahniteho podkladu. Vďaka tomu, že táto zver patrí medzi všežravce, veľmi dobre sa dokáže prispôsobiť aj v menej vhodnom prostredí a vďaka svojej veľkej pohyblivosti a plodnosti prenikla táto zver od nížin až do hôr. Ale napriek tomu dávajú niektorým biotopom prednosť (Wolf, Rakušan, 1977).

Diviacia zver je u nás najhojnejšia v listnatých lesoch, najmä dubových, bukových a samozrejme aj v lužných lesoch, pokiaľ sa ešte zachovali. Obľubuje vlhšie lokality a rada sa usadí i v rozsiahlejších močaristých trstinách a v poľných lesíkoch, najmä vo vegetačnom období ak sú pri nich polia s dozrievajúcou pšenicou alebo kukuricou. Taktiež sa vyskytuje aj v zmiešaných lesoch, no čisté ihličiny neobľubuje. S obľubou vyhľadáva bahnistá, v ktorých sa bahní. Cez deň sa ukrýva v húštinách, aby sa vyhla vyrušovaniu a prenasledovaniu zo strany človeka (Bakoš, Hell, 1999).

1.4.4 Populačná hustota

Limitujúcim abiotickým faktorom hustoty diviačej zveri v našich podmienkach je najmä nadmorská výška a s ňou súvisiace snehové a teplotné pomery, lebo dlhotrvajúca snehová pokrývka a tuhé mrazy jej znemožňujú vyrývať si zo zeme potravu. Dĺžka obdobia od prvého do posledného dňa so snehovou pokrývkou v rozpätí 160 dní je u nás hornou hranicou. V našich klimatických podmienkach jej najlepšie vyhovujú nadmorské výšky do 400 m. O tom svedčia vysoké populačné hustoty, ktoré tu táto zver dosahuje. Pomerne hojná je však u nás do nadmorskej výšky až 800 m. Polohy v nadmorských výškach nad 800 m diviakom už menej vyhovujú, aj keď sezónne vo vegetačnom období často vystupujú aj vyššie. Ďalším zisteným abiotickým faktorom je lesnatosť krajiny a zastúpenie hlavných drevín v lesných porastoch. Najviac diviačej zveri žije v dubinách a v lužných lesoch, o niečo menej vo východoslovenských bučinách a najmenej v smrečinách (Hell, 1986).

Wolf, Rakušan (1977) navrhujú takéto normované stavy a akostné triedy:

- Prvá akostná trieda – normovaný kmeňový stav 10 až 12 jedincov na 1000 ha lesa. Lužné lesy s prevahou duba v plodonosnom veku, s prímiesou jelše a bohatou bylinnou prímiesou.
- Druhá akostná trieda – normovaný kmeňový stav 9 až 11 jedincov na 1000 ha. Listnaté bukové a dubové lesy s bohatou rastlinnou prímiesou.
- Tretia akostná trieda – normovaný kmeňový stav 5 až 8 kusov na 1000 ha. Zmiešané ihličnaté lesy so zastúpením aspoň 10% duba alebo buka v plodonosnom veku.
- Štvrtá akostná trieda – normovaný kmeňový stav 2 až 4 kusov na 1000 ha. Ihličnaté lesy na bohatých, sviežich pôdach s bohatým bylinným porastom.

Cieľom je chovať diviačiu zver len v únosnom množstve, zodpovedajúcej úživnej kapacite prostredia a nenarúšajúcej hospodárske záujmy človeka. Tento počet zveri však nesmie klesnúť ani pod určitú hranicu, ktorá garantuje jej úspešné a racionálne obhospodarovanie. Pritom musí byť zver zdravá a silná, s kvalitnými trofejami (Hell, 1986).

Vysoká inteligencia diviačej zveri a jej vysoká prispôsobivosť taktiež podporili nárast stavov. Výrazne premnožená diviačia zver, čoho následkom je zvýšenie škôd na poľných kultúrach, môže mať aj ďalšie dopady a to veterinárne, hygienické a obchodné pri prípadnom rozšírení nákazy klasického moru ošípaných (Pondělíček, 2007).

Pôvodcom KMO je vírus, ktorý je vylučovaný najviac výkalmi a močom nakazených zvierat (Wolf, Rakušan, 1977).

Diviačatá sú na KMO najvýmavejšie. Výskumy dokázali, že zo 156 diviakov infikovaných vírusom moru bolo 144 diviačat, 9 lanštiakov a iba tri staršie jedince, z toho vyplýva, že nositeľom vírusu sú najmä diviačatá (Röther, 2003).

Rajský, Sokol (2005) proti šíreniu KMO odporúčajú nasledovnú štruktúru lovu: 70 – 75% diviačatá, 15 – 20% lanštiaky, 10% dospelé jedince.

Aj Chramazda, (2007) uvádza, že najväčší vplyv na mieru rastu populácie má ročná miera prežitia diviačat. Práve ony sú „motorom“ rastu diviačej zveri. Ak počet prežitých diviačat stúpne asi o 10%, potom rastie populácia oveľa rýchlejšie, ako keď napríklad rovnako stúpne miera prežitia dospelých diviačíc. Je ľahké preukázať, aké následky má pri priaznivých podmienkach malý odstrel diviačat: ak pri dobrej potravinovej základni prežije 60% diviačat, potom dosiahnu diviačičky a lanštiačky až takú vysokú schopnosť rozmnožovania, že dospelé diviačice prakticky nehrajú pre nárast stavu žiadnu úlohu.

Tkadlec (2007) zistil, že rast populácii je exponenciálna a že na ňu zatiaľ nepôsobia brzdné sily. To sa však raz musí prejaviť. Žiadna populácia sa nemôže zväčšovať donekonečna, jej rast sa musí v určitom bode zastaviť. To sú prírodné zákony. Ako hlavnú brzdnú silu uvádza súťaž o potravinový zdroj a tá u diviačej zveri zatiaľ nehrozí. Diviaky majú aj napriek vysokej populácii stále dosť potravy a môžu sa dobre rozmnožovať. Čakať na to, že si príroda pomôže sama, je v súčasnej dobe nesprávne. Jediným skutočne účinným regulačným faktorom je tvrdá zima s vysokou snehovou pokrývkou a chladné vlhké jarné obdobie. Takéto nepriaznivé klimatické podmienky však prichádzajú veľmi zriedkavo. Nedá sa spoľahnúť na to, že nasledovná zima zariadi, čo poľovníci v priebehu roku nestihli. Preto je treba regulovať a maximálne zintenzívniť lov diviačej zveri. Pritom je treba zamerať sa nielen na odstrel prasiat, ale aj na staršie diviačice, aby sa situácia v nasledovných rokoch nestala kritickou.

1.5 Výživa diviačej zveri

Poľovnícka starostlivosť o zver bude tým kvalitnejšia, čím hlbšie budú znalosti poľovníkov o biologických potrebách zveri a o prostredí, v ktorom táto zver žije. Poznať fyziológiu výživy zveri je problém, ktorý by sme si mali osvojiť, aby sme mohli dbať na zvyšovanie prirodzenej úživnosti revírov (Gašparík, 1991).

1.5.1 Potrava diviačej zveri

Diviak sa živí prevažne rastlinnou potravou, no nie iba plodmi a semenami, ako sú napríklad žalude, bukvice, pšenica, ovos, kukurica, plody ovocných stromov atď., ale aj korenkami, hľuzami, hubami, zelenými rastlinnými časťami, napríklad tráv, ďatelín, lucerny a rôznych iných bylín. Konzumuje však aj živočíšnu potravu a to bezstavovce, najmä hmyz v rozličných vývojových štádiách, dážďovky, slimáky, nižšie stavovce, ale aj drobné hlodavce, mláďatá pernatej a srstnatej zveri až do veľkosti srnčat'a, kadávery a vývrhy (Bakoš, Hell, 1999).

Potrava diviačej zveri je veľmi rozmanitá a jej zloženie sa preukazne mení v závislosti od množstva a dostupnosti jej jednotlivých zložiek. To znamená, že je veľmi rozdielna nielen podľa oblastí v ktorých žije, ale aj v jednotlivých ročných obdobiach. Mení sa aj v jednotlivých rokoch, napríklad v závislosti od úrody žaluďov a bukvic, prípadne premnoženia niektorého hmyzieho škodcu. Z toho vyplýva, že štúdie o potravnjej ekológii tejto zveri nemožno generalizovať a zistená štruktúra potravy platí len pre príslušnú lokalitu a čas (Hell, 1986).

Zloženie potravy diviačej zveri u nás študoval Holý (1983) v okolí Banskej Štiavnice. Preskúmal 164 žalúdkov z diviakov ulovených v mesiacoch jún až február. Zistil, že 44% hmotnosti vyšetrennej potravy tvorili semená lesných drevín, predovšetkým žalude a bukvice. Vyše 28% potravy tvorili obilniny a to predovšetkým kukurica, pšenica a ovos. Zastúpenie raže a jačmeňa bolo minimálne. Na treťom mieste bolo ovocie a lesné plody so 7,5%. Na štvrtom mieste so 7,2% sú zelené časti rastlín. Na piatom mieste sa nachádzajú článkonožce s takmer 4%. Okopaniny sú na šiestom mieste s vyše 2% a na siedmom mieste sú stavovce s 1,9%. Ostatné zložky potravy sú zanedbateľné. Celkovo pripadlo na hmotnosť zistenej rastlinnej potravy 90,9%, na živočíšnu 7,3%, a na neurčenú časť 1,8% .

Aj Janda (1957) sa zaoberal rozborom diviačích žalúdkov ulovených v západných Karpatoch. Zistil, že v celoročnom priemere sa ich potrava skladá zo 45% z tráv a bylín, 27% plody drevín, 14% okopaniny a obilniny a 14% pripadalo na živočíšnu potravu.

Po celý rok prevažuje rastlinná zložka potravy. Podiel živočíšnej zložky kolíše, najväčšia je na jar a najmenšia v zime (Wolf, Rakušan, 1977).

1.5.2 Prikrmovanie diviačej zveri

Prikrmovanie zveri je dôležité biotechnické opatrenie, ktorým poľovníci pomáhajú prekonať zveri kritické obdobie nedostatku potravy a prispieva k znižovaniu škôd, ktoré zver spôsobuje. Krmivo sa predkladá na krmoviská a musí byť zdravotne bezchybné. Doba, počas ktorej vykonávame prikrmovanie, sa nazýva prikrmovacie obdobie. Dĺžka prikrmovacieho obdobia, početný stav zveri a úžitkovosť revíru sú rozhodujúce pri zostavovaní plánu potreby krmív. Krmná dávka je množstvo podávaného krmiva, ktoré spolu s dostupnými prirodzenými zdrojmi zabezpečuje dostatočnú výživu zvierat. Udáva sa v kilogramoch na kus a deň. Minerálna soľ a krmný vápenec sa udáva na kus a rok. Z krmnej dávky, zo skutočných stavov zveri a z predpokladaného počtu dní prikrmovacieho obdobia sa vypočíta hodnota potreby jednotlivých druhov krmív pre celý poľovný revír, oboru, či inú organizačnú jednotku. Krmnu dávku môže ovplyvniť konkrétna situácia v prirodzených zdrojoch potravy v jednotlivých poľovných revíroch. Dĺžka prikrmovacieho obdobia závisí od klimatekovej oblasti, počasia, prirodzenej úžitkovosti poľovného revíru a od expozícií.

Vo zverniciach s intenzívnym chovom sa prikrmuje celoročne (Gašparík, 1991).

Wolf, Rakušan, (1977) rozdelili krmivá vhodné na prikrmovanie diviačej zveri nasledovne:

- krmivo jadrové: žalude, bukvice, gaštany, ovos, kukurica.
- krmivo dužinaté: zemiaky, krmná repa, cukrová repa, krmná mrkva, krmná kapusta, topinambur, rôzne ovocie,
- siláž.

Netreba však zabúdať, že nadmerné prikrmovanie, aj počas zimy, nie je žiaduce už zo spomínaných dôvodov opisovaných v predchádzajúcich kapitolách. Výnimku tvoria len zvernice a obory. V dnešnej dobe prichádzajú do úvahy dva druhy prikrmovania a to odvádzacie prikrmovanie, ktoré slúži na zníženie škôd na poľnohospodárskych plodinách a prilákanie (návnadové) prikrmovanie, ktoré sa robí za účelom uľahčenia odstrelu, aby sme zver navnadili na určité miesto (Hell, 1986).

Pri zriadení krmoviska treba brať do úvahy viacero faktorov. Dôležité je presne zistiť, kde zver cez deň spravidla najčastejšie odpočíva, aké vzdialenosti musí prekonať ku krmovisku a zistiť jej ďalšie prechody v revíri. Tieto prechody najlepšie zistíme pri snehovej pokrývke. Na základe takýchto zistení je možné stanoviť miesto umiestnenia krmoviska a zabezpečiť vybudovanie vysokých posedov ak sa jedná o návnadové krmovisko. Tento prieskum nám zároveň určí, či je potrebné jedno alebo viac krmovísk. Krmovisko by sa

nemalo nachádzať v blízkosti hraníc revíru a treba v tomto smere dodržiavať predpisy, pretože postrieľaný diviak nepozná hranice a tak častokrát vznikajú problémy s dohľadávaním (Stanko, 2004).

1.6 Škody spôsobené diviačou zverou

Škody, ktoré spôsobuje zver v poľovných revíroch na lesných a poľných kultúrach, posledných rokoch neúmerne stúpajú. Sú to predovšetkým škody spôsobené veľkou raticovou zverou. Vzhľadom k početným stavom a plošnému rozšíreniu má na tomto nepriaznivom stavu najväčší podiel jelenia a diviačia zver. U oboch druhoch došlo v niektorých rokoch k početnému nárastu stavov a aj napriek tomu, že sa jedná o lesnú zver, stále častejšie sa s ňou stretávame na poliach. Súvisí to aj okrem iného so systémom rastlinnej výroby. Veľmi nepriaznivý dopad má aj rozvoj motorizmu a s ním súvisiaca návštevnosť lesov. V dôsledku týchto nepriaznivých skutočností sa zver sťahuje do polí, kde nachádza dostatok kľudu a potravy (Vít, 1987).

V Rakúsku vyhodnocovali spôsobené škody diviačou zverou v poľnohospodárskych oblastiach, kde bol približne 40% podiel lesa. V miestach, kde bol les rozdelený do väčšieho počtu malých plôch, boli škody vyššie ako v oblastiach, kde les tvoril veľkú súvislú plochu. Stupeň nebezpečenstva škôd bol hodnotený indexom dĺžky hraníc lesa a poľa na desať hektárov plochy revíru (Zvaraka, 2005).

Je faktom, že čím dlhšie je rozhranie lesa a poľa vzhľadom na veľkosť lesnej časti poľovného revíru, tým je revír pre zver úživnejší, ale tým väčšie budú aj škody spôsobené zverou v poľnohospodárstve. Toto rozhranie je pre zver mimoriadne dôležité a zásadne by nemalo byť hranicou medzi dvoma poľovnými revírmi. Najmä preto, lebo lesná zver migruje za potravou do polí a potom budú tú istú zver obhospodarovať, lepšie povedané ,loviť' dva rôzne právne subjekty, čo bude rozhodne na úkor nielen zveri, ale bude problémom napr. aj pri hradení škôd, ktoré zver na poli spôsobí. Najmä diviačiu zver v poli netrpite a preto nesmieme dovoliť, aby sa trvalo usadila v poľných lesíkoch a v remízkach v agrárnej krajine (Hell et al. 2007 a).

1.6.1 Škody v poľovnom hospodárstve

Diviacia zver môže spôsobiť značné straty na hniezdach pernatej zveri, a preto ju nemôžeme trpieť v bažantniciach a v poľných revíroch. Veľmi ju musíme obmedzovať aj na takých lokalitách, kde ešte hniezdia tetrapy a hlucháne. Diviak príležitostne konzumuje aj mláďatá raticovej zveri. Na to treba pamätať najmä vo zverniciach, kde ju chováme na uzavretom priestranstve vo vysokej populačnej hustote. Diviak sa najskôr zmocní srnčiatka v prvých dňoch po uliahnutí, keď je ešte v stave akinézy. Môže sa zmocniť aj mladých zajačikov (Hell, 1986).

1.6.2 Škody v poľnohospodárstve

V poľnohospodárstve spôsobí diviacia zver najväčšie škody. Vážne poškodzuje lúky a pasienky, keď rýpaním hľadá hniezda myši, rôzne vývojové štádiá hmyzu, cibuľky, korenky a podobne. Na pastvinách ryje hlavne pod trusom, kde sa sústreďuje hmyz a jeho larvy. Obvykle však lúky a pasienky vyzerajú horšie, ako spôsobená škoda. Ak vznikne poškodenie v lete alebo v zime, postačí lúku alebo pastvinu urovnať vhodným pracovným náradím. Ak dôjde k väčším škodám na jar alebo v lete, poškodené miesta nezarastú a tým pádom sa výnos sena z hektára znižuje (Wolf, Rakušan, 1977).

Z obsiatych plôch diviacia zver najviac poškodzuje na jar kukuricu, hrach a iné plodiny. Pritom často vyrýva systematicky v riadku jedno zrno za druhým, takže lán, resp. aspoň jeho najviac poškodené časti je potrebné obsiať znova, čo zvyšuje pestovateľské náklady a znižuje aj hektárovú úrodu. Diviacia zver neraz spôsobuje značné škody aj rozrývaním mladých porastov ozimín alebo jarín, najmä vtedy, keď sa nachádzajú na bývalých zemiačnickách alebo kukuričnickách, na ktorých zostala po zbere časť úrody ležať na zemi a pri orbe sa zaorala. Diviak veľmi dobre vie zvetriť takýto zaoraný zemiak alebo kukuričný šúl'ok a usiluje sa ho zmocniť. Veľmi citelné sú ďalej škody, ktoré diviacia zver spôsobuje na dozrievajúcich plodinách. Obilniny, najmä pšenicu, kukuricu a ovos, menej raž a niekedy aj jačmeň poškodzuje od stavu mliečnej zrelosti až do zberu. Škody spôsobené priamym spásaním lucerny alebo ďateliny spravidla nie sú významné. Niekedy poškodzuje aj slnečnice. Stonku prehryzne asi vo výške 0.3 metra nad zemou a z rastliny spadnutej na zem potom požiera hornú šťavnatú časť stonky a súkvetie. Škody sú veľmi značné preto, lebo diviacia zver viac pošliape, pováľa a porozrýva než skonzumuje (Hell, 1986).

K pováľaniu obilnín dochádza najmä vtedy, keď diviak nedočiahne na klasy. V tomto prípade najskôr plodinu, najčastejšie kukuricu zvalí, aby sa ľahšie dostal ku klasom (Wolf, Rakušan, 1977).

Kamler et al. (2006) uvádzajú, že škody spôsobené na trvalých trávnych porastoch vznikajú najviac rýpaním od polovice októbra do polovice mája. Škody na obilninách vzniknuté spásaním sú najvýraznejšie v mesiacoch od polovice júna až do polovice augusta, čiže až do samotného zberu plodiny. Škody spôsobené vyrývaním pozberových zvyškov z už obsiatych plôch ozimín alebo jarín sú najvýraznejšie od polovice októbra až do marca. Škody na kukurici vznikajú už v čase ich siatia až do vyklíčenia, kedy diviacia zver vyrýva osivo z riadkov, mesiac máj a jún. Škody spôsobené spásaním kukurice nastávajú v čase nasadzovania šúl'kov, čo pripadá na mesiace august až október. Z toho všetkého vyplýva, že samotná poľnohospodárska činnosť človeka dokáže zabezpečiť dostatok potravy pre diviáciu zver počas každého ročného obdobia.

Diviacia zver nepriamo spôsobuje škody okrem rastlinnej výroby aj v živočíšnej výrobe a to prenosom KMO. Na základe dosiahnutých poznatkov možno jednoznačne povedať, že rezervoárom je jednoznačne diviacia zver, pri ktorej sa za celé sledované obdobie každoročne zistil vírus KMO, aj keď v rôznych regiónoch. V chovoch domácich ošípaných sa striedali roky s výskytom KMO a roky bez výskytu. Ak sa však diagnostikoval vírus KMO v chove domácich ošípaných, vždy súvisel s výskytom KMO u diviacej zveri v danej oblasti, odkiaľ sa pri nedodržaní protinákazových opatrení zavliekol do chovu. Hlavným spôsobom prenosu nákazy v rámci populácie je kontakt nakazeného zvierat'a so zdravým jedincem, ktorý nie je chránený protilátkami KMO. Čím väčšia je populácia na danom území, tým častejšie dochádza ku kontaktu medzi jedincami a zvyšuje sa pravdepodobnosť šírenia KMO. Napomáha tomu aj spôsob života diviacej zveri, ktorý vedie typický spôsob spoločenského života v čriedach (Janto et al. 2005).

1.6.3 Škody v lesnom hospodárstve

V lese táto zver redukuje výskyt myší, lariev a iný škodlivý hmyz, rozrývaním pôdu kypří a prevzdušňuje, čo je bez výnimky vítané (Müller, Klíma, 2005).

Aj napriek tomuto úžitku, diviacia zver dokáže aj v lese narobiť istú škodu, aj keď nie takú výraznú ako v poľnohospodárstve. V listnatých lesoch je schopná vyzbierať skoro všetky bukvice a žalude a to nielen spadnuté zo stromov, ale aj vysiate (Wolf, Rakušan, 1977).

Turčák (1953) uvádza, že pri dozrievaní a následnom padaní žalud'a a bukvic na zem, sa zvyšuje počet diviakov v plodonosných porastoch až na trojnásobok.

V lesoch, kde je vyšší stav tejto zveri, nie je možné očakávať prirodzenú alebo umelú obnovu duba a buka. To s pravidla platí len pre obory a zvernice. Vo voľnej prírode to nemusí byť pravidlom, pretože vždy ostane nejaký žalud' a bukvice diviakom nepovšimnutá (Wolf, Rakušan, 1977).

Vážne škody spôsobuje najmä prerážaním otvorov do oplôtok chrániacich vysadené porasty pred prežúvavou zverou, ktoré sa potom musia stále opravovať, lebo ináč by vlastne prestali plniť svoju funkciu a náklady na ich zhotovenie by boli zbytočné. Preto musia byť tieto oplôtky v lesoch osídlených diviačou zverou veľmi pevné, a to najmä ich spodné časti. Minimálnou požiadavkou je riadne spevnenie pletiva husto natiiahnutými napínacími drôťmi. Ďalšie menej výrazné škody spôsobuje diviak vyrývaním sadeníc, poškodzovaním koreňov mladých stromčekov a otieraním sa o kmene stromov pri bahniskách, ktoré týmto spôsobom dokážu strom úplne zbaviť kôry. Veľa sadeníc poláme a pošliape (Hell, 1986).

1.6.4 Ostatné škody

Do tejto skupiny patria škody najmä spôsobené dopravnými nehodami. Slamečka, (1991) uvádza, že zo všetkých negatívnych vplyvov na zver, ktoré súvisia s vysokým stupňom civilizácie, má popredné miesto automobilová doprava. Ďalej uvádza, že ročný úhyn diviačej zveri spôsobený dopravnými nehodami sa v Nemecku pohybuje okolo čísla 1000.

Týmto spôsobom vznikajú obrovské materiálne straty nielen na samotných dopravných prostriedkoch, ale aj na samotnej zveri. Pričom kolízie s tak vyvinutou zverou ako je diviak sú často tragické pre samotných cestujúcich. Ochrana proti týmto kolíziám je zatiaľ málo platná a nákladná. Oplocovanie diaľnic a ciest je síce účinné, ale potom treba pre zver budovať nadchody tzv. zelené mosty a podchody, aby sa jednotlivé populácie od seba neoddelili, čo by mohlo ohroziť prirodzenú migráciu a tým aj ich genofond (Slamečka, 1991).

1.6.5 Ochrana proti škodám

Vzhľadom k tomu, že diviačia zver je zver s obrovskou migračnou schopnosťou a pretože spôsobuje škody väčšinou inde než v poľovníctve, záleží tiež ochrana proti týmto

škodám aj na ostatných partneroch poľovných združení napr. vlastníci pôd, veterinári, poľnohospodári atď. (Vít, 1987).

Hell et. al. (2006) uvádzajú nasledovné typy opatrení v boji proti škodám spôsobených diviačou zverou na poľnohospodárskych plodinách.

- Biologické – znižovanie stavov zveri na únosnú mieru, políčka...
- Agrotechnické – bezorbová sejba, pestovanie osinatej pšenice...
- Mechanické – ohrady, pletivá, elektrické oplôtky...
- Chemické – postreky, repelenty...

1.7 Lov a spôsoby lovu diviačej zveri

V súčasnosti sa diviačia zver loví vo všetkých okresoch Slovenska, dokonca aj v okresoch Galanta a Šaľa, kde nie sú väčšie lesné komplexy. To znamená, že sa nám zatiaľ nepodarilo vytlačiť diviačiu zver z agrárnej krajiny. V porovnaní s minulosťou zisťujeme zvýšenie úlovku na severovýchodnom Slovensku, ale v menšej miere v podstate na celom území štátu. V roku 2007 sa najviac diviakov na 1 km² poľovnej plochy ulovilo v okrese Trenčín (1,53 ks), Partizánske (1,5 ks), Nové Mesto nad Váhom (1,45) a Bánovce nad Bebravou (1,34ks) (Hell et al. 2009 b).

Všeobecne sa dá lov diviačej zveri rozdeliť na lov odstrelom, a to individuálnym alebo spoločným spôsobom, a lov odchytnom, i keď sa diviačia zver chytá z dôvodov iných ako pre získanie diviny (Wolf, Rakušan, 1977).

Pri každom spôsobe poľovania by mal poľovník dbať na určité zásady a skutočnosti, ktoré však nemusia byť pravidlom. Hespeler, Krewer, (2003) uvádzajú niektoré z nich:

- Diviak, ktorý z celej skupiny vychádza ako prvý, je spravidla vedúca diviačica.
- Ak sa lanštiaky pridružili ku skupine väčších kusov, tak sa väčšinou jedná o samičie pohlavie.
- Ak sú všetky jedince v jednej skupine rovnako veľké, tak sa jedná o lanštiaky samčieho pohlavia.
- Dvojročné a staršie diviaky samčieho pohlavia sa okrem doby párenia pohybujú vždy samostatne .

V oblastiach, kde nemá diviacia zver prirodzených nepriateľov, odstrel by mal odčerpávať ročný prírastok. Pokiaľ počet odlovených diviakov nedosiahne ich prírastok, dochádza k zvyšovaniu stavov. Dôležité však je, aby sa cieľným odstrelom udržala správna štruktúra populácie (Vodňanský et al. 2006).

Hell et. al. (2009 a) opisujú najčastejšie spôsoby lovu na diviačiu zver, ktoré sú všeobecne známe: Poľovanie na vnaďisku, najlepšie z vysokého posedu je pohodlné, nenáročné, spravidla býva aj veľmi úspešné a môže sa skutočne vykonávať selektívnym spôsobom. Vnaďiská sa zriaďujú na tzv. ťažiskových miestach ,kde zver spôsobuje väčšie škody. Posliedka a postriežka sú ďalšími spôsobmi individuálneho lovu, kde môžeme úspešne použiť vábec na prilákanie diviačej zveri. Tak isto s týmto spôsobom môžeme poľovať aj v noci či už na strnisku alebo okraji lesa, v riedkej fruktifikujúcej dubine, kde je predpoklad výskytu diviačej zveri. Veľmi športové a fyzicky náročné je poľovanie na diviaky ich stopovaním na snehu, najlepšie na obnovci. Voči zveri je vysoko férové , lebo jej poskytuje dostatok šancí na záchranu pred poľovníkmi. So stopovaním začíname ráno, ale neskoršie, keď je predpoklad, že diviak už zaľahol. Ďalším spôsobom lovu je hľadačka so psom jedným, alebo 2 – 3 poľovníkmi. Pes diviaky nájde, ohlási, poľovník sa k nim priblíži a snaží sa vhodného jedinca uloviť. Ostatní prítomní strelci sa postavia k priechodom zveri a snažia sa unikajúce diviaky uloviť. Nadhánka a nátlacka sú veľmi obľúbenými spôsobmi kolektívneho lovu diviačej zveri. Na týchto spoločných poľovačkách by sa mali loviť len diviačatá a slabé lanštiaky. Pred ich konaním sa odporúča zabezpečiť v revíri aspoň 10 – 14 dní absolútny pokoj a zver prípadne aj zakŕmiť, aby sa na lokalite stabilizovala. Pri každom spôsobe lovu, treba dôsledne dodržiavať príslušné legislatívne predpisy a bezpečnostné pravidlá.

Pri akomkoľvek spomínanom spôsobe lovu, by sa v žiadnom prípade nemalo stať, aby sa ulovila vodiaca diviačica, čo by viedlo už k spomínaným nežiaducim následkom.

Tak vzniká v praxi otázka, ako môžeme rozpoznať vedúcu diviačicu? V tomto prípade platí jednoduché pravidlo. Vedúca diviačica je vždy staršia a silnejšia ako ostatné jedince v čriede. Ak by vznikla pochybnosť, ktorý jedinec je v čriede skutočne najsilnejší, musíme potom loviť len najslabšie jedince v čriede. Odstrelu diviačej zveri bez výberu musíme zásadne zabrániť. Veľmi dôležitým znakom pre posúdenie vedúcej diviačici je okrem telesnej veľkosti, tiež jej správanie sa v čriede najmä voči ostatným jedincom. Pri dôslednejšom pozorovaní sa dá vedúca diviačica často rozpoznať podľa toho, že stále niečo skúša, ochutnáva a pritom svoje okolie často kontroluje najmä čuchom a sluchom. Niekedy stojí

bokom od čriedy, aby mala lepšiu prehľad. V takýchto prípadoch je ona často zamenená za kanca a omylom ulovená (Vodňanský, 2009).

Samotný lov spôsobuje zveri obrovský stres, ktorý je treba minimalizovať. Ak je počet poľovníkov v poľovníckom združení veľký a lov nie je riadne manažovaný, je každé ráno i večer veľa poľovníkov na posledkách a postriežkach, celý revír je zasmradený ľudským pachom, zver si je vedomá nebezpečenstva, ktoré jej z tohto hrozí a na pašu bude vzhádzať len za tmy. Najmä zver v čriedach si veľmi dobre zapamätá miesta, kde sú vysoké posedy, z ktorých niektorého jej člena ulovili a bude sa im vyhýbať. Zahraničné skúsenosti ukazujú, že stresovanie zveri jej lovom možno úspešne minimalizovať a to až do takej miery, že bude aktívna aj počas dňa, takže ju budú môcť pozorovať aj návštevníci lesa a plán jej lovu sa bude aj napriek tomu úspešne plniť (Hell et al., 2007 b).

1.7.2 Čas lovu diviačej zveri podľa zákona

Najnovší zákon č. 274 o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť od 01. 09. 2009 stanovuje Vyhláška MP SR č. 344/2009 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve čas lovu diviačej zveri takto:

- Diviak, diviačica od 16. 07 do 31.12.
- diviača, lanštiak po celý rok.

2 CIEĽ PRÁCE

Cieľom práce je zhodnotiť úroveň poľovného manažmentu diviačej zveri v okrese Levice od roku 2000 až po súčasnosť a zároveň zhodnotiť sociálnu, sexuálnu a vekovú štruktúru populácii v sledovanom období. Analýzou početnosti a štruktúry lovu jednotlivých kategórií zhodnotiť vplyv poľovného manažmentu na populáciu a trofejovú kvalitu diviačej zveri. Na základe zistených výsledkov a skutočností či už štatistických alebo praktických, navrhnúť riešenia a zmeny v poľovnom manažmente, ktoré by zastavili alebo aspoň zmiernili nepriaznivý vývoj v súčasnej situácii. Konečným cieľom je zvýšiť trofejovú kvalitu, dosiahnuť optimálnu početnosť a sociálnu štruktúru, čím by sa zároveň znížili škody spôsobované na poľnohospodárskych plodinách. Navrhnuté riešenia aplikovať nie len v okrese Levice, ale na celé územie Slovenskej republiky alebo aspoň tam, kde diviacia zver spôsobuje najväčšie problémy.

3 Metodika práce a metódy skúmania

3.1 Charakteristika objektu skúmania

Diviacia zver sa v súčasnosti vyskytuje na celom území Levického okresu. Výmera poľovnej plochy predstavuje rozlohu 138 206 ha, z toho je poľnohospodárska pôda 108 312 ha, lesy predstavujú 27 930 ha a vodné plochy 781 ha. Najviac diviačej zveri sa ulovilo v roku 2009 a to až 1473 kusov, čo predstavuje jeden ulovený kus na 93.83 ha poľovnej plochy a jeden ulovený kus na 18.96 ha lesnej plochy. Pritom v roku 2000 sa ulovilo len 638 kusov čo je o 835 kusov menej ako v roku 2009.

3.2 Pracovné postupy

Príprava pred samotným vypracovaním diplomovej práce spočívala v dôkladnom oboznámení sa s danou problematikou pozorovaním správania sa diviačej zveri v poľovnom revíri a štúdiom literatúry. Na tento účel sme využili rôznu odbornú a vedeckú literatúru, časopisy a materiály, ktoré súvisia s témou diplomovej práce. Následne na to, sme štatisticky spracovali údaje získané za sledované obdobie z PZ Roháč Jabložovce, z katalógov trofejí získaných na Slovenskom poľovníckom zväze a z Obvodného lesného úradu v Leviciach. Zo získaných materiálov sme percentuálne vyhodnotili plán lovu a samotný lov jednotlivých kategórií. Pri dospelých diviakoch sme zhodnotili vek ulovených diviakov a jeho vplyv na trofejovú kvalitu.

3.3 Spôsob získavania údajov a ich zdroje

Kompletné údaje o pláne lovu, jeho plnení a samotnej štruktúre lovu v PZ Roháč Jabložovce sme získali od poľovného hospodára Jána Nemca, ktorý nám ich s ochotou poskytol. Katalóg trofejí z rokov 2001 až 2009 sme získali na už spomínanom Slovenskom poľovníckom zväze, kde nám ich na potrebnú dobu zapožičali. Podstatnú časť odbornej

literatúry použitej v diplomovej práci sme získali zo Slovenskej poľnohospodárskej knižnice a zo súkromných zbierok odborných časopisov ako je napr.: Poľovníctvo a rybárstvo, Naše poľovníctvo, Myslivosť a mnohé iné.

3.4 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácia výsledkov

Po získaní potrebných materiálov, bolo treba údaje v nich obsiahnuté kompletne zosumarizovať do tabuliek tak, aby boli čo najviac prehľadné a bolo možné štatisticky vypočítať a porovnať ich s navrhovanými údajmi a číslami. Ďalším krokom bol prepočet konkrétnych reálnych čísel na percentá a vzájomné porovnávanie zistených poznatkov ako napr.: zvyšovanie počtu ulovených kusov v percentách, podiel jednotlivých kategórií v pláne lovu a v samotnom love, percentuálne vyjadrenie pravdepodobnosti zisku niektorej z medailí podľa dosiahnutého veku. Zistené výsledky boli následne okomentované a postavené do kontrastu s ideálnym stavom.

4 VÝSLEDKY

4.1 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2000

V roku 2000 bolo ulovených najmenej diviakov za sledované obdobie a to 638 kusov. Avšak toto číslo predstavovalo najvyšší ulovený počet diviačej zveri v histórii okresu Levice. V predchádzajúcich rokoch bol lov poznačený výskytom KMO, čo malo nepriaznivý vplyv na početnosť populácii. Plán lovu na rok 2000 bol stanovený na 709 kusov. Z toho mali diviačatá tvoriť 54,87% lovu, lanštiaky 34,56%, dospelé diviaky 6,35% a diviačice 4,23%.

4.1.1 Štruktúra lovu z roku 2000

V tomto roku sa ulovilo 638 kusov diviačej zveri, čo predstavuje plnenie plánu lovu na 89,99%. Plán lovu diviačat bol splnený na 90,75%, lanštiakov na 90,61%. dospelých diviakov na 91,11% a dospelých diviačic na 80%.

Početnosť a štruktúra lovu jednotlivých kategóriách je znázornená v tabuľke číslo 1. Diviačatá sa na celkovom úbytku podieľali 55,33 %, lanštiaky 34,8 %, dospelé diviaky 6,73% a dospelé diviačice 3,76%.

Tab. 1

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2000]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	389	54.87	245	34.56	30	4.23	45	6.34	709	100
skutočnosť	353	55.33	222	34.80	24	3.76	41	6.73	638	100
rozdiel	-39	90.75	-23	90.61	-6	80	-4	91.11	-71	89.99

4.1.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2000

Na chovateľskú prehliadku trofejí ulovených v roku 2000 bolo predložených 34 diviačích klov z celkového počtu ulovených dospelých diviakov ktorý činil 41 kusov. Z toho bol vek určený 33 kusom.

Tab. 2

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2000]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu medaile	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	0	-	-	-	-	-	-	-	-
3	13	-	-	-	-	-	-	-	-
4	8	2	25	-	-	-	-	2	25
5	8	2	25	2	25	-	-	4	50
spolu mladé	29	4	13.79	2	6.90	-	-	6	20.69
6	3	2	66.66	1	33.33	-	-	3	100
7	1	-	-	1	100	-	-	1	100
8	0	-	-	-	-	-	-	-	-
9	0	-	-	-	-	-	-	-	-
10	0	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	4	2	50	2	50	-	-	4	100

V roku 2000 bolo ocenených medailou 10 diviačích klov z celkového počtu predložených diviakov 34 kusov, čo predstavuje 29,41%. To znamená, že bolo potrebné uloviť v okrese Levice v roku 2000 3.5 diviaka na jedného, ktorý by dosiahol bodovú hodnotu potrebnú na zisk niektorej z medailí. Diviaky s vekom 6 rokov a viac boli v tomto sledovanom roku ulovené len 4 kusy, tri vo veku 6 rokov a jeden vo veku 7 rokov. Ulovenie týchto starých a trofejovo zreých diviakov bolo správne, čoho dôkazom je aj 100% medailová bilancia. Spolu získali po dve bronzové a dve strieborné medaile. V kategórii mladých diviakov sa nachádza až 29 hodnotených trofejí. Najväčší počet ulovených diviakov bol v kategórii trojročných a to 13 kusov, štvorročné 8 kusov a päťročné 8 kusov. Spolu

dosiahli 6 medailí a to 4 bronzové a 2 strieborné. Percentuálna úspešnosť zisku medailí v kategórii mladých diviakov je len 20,69%.

4.2 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2001

V roku 2001 sa v Levickom okrese ulovilo 810 kusov diviačej zveri, čo je medziročný nárast o 172 kusov. Plán lovu bol stanovený na 668 kusov. Z toho mali diviačatá tvoriť 59,28%, lanštiaky 29,79%, diviačice 4,34% a dospelé diviaky 6,59%.

4.2.1 Štruktúra lovu za rok 2001

Celkový plán lovu, ktorý bol stanovený na 668 kusov bol vzhľadom na opatrenia proti šíreniu KMO prekročený o 142 kusov (21,26%) tak, že lov dospelých diviakov bol splnený na 102,27%, diviačic na 127,58%, lanštiakov na 145,23% a diviačat na 110,86%.

Početnosť a štruktúra lovu v jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2001 je znázornená v tabuľke číslo 3. Diviačatá sa na celkovom úbytku podieľali 54,20%, lanštiaky 35,68%, diviačice 4,57% a dospelé diviaky 5,56%.

Tab. 3

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2001]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	396	59.28	199	29.79	29	4.34	44	6.59	668	100
skutočnosť	439	54.20	289	35.68	37	4.57	45	5.56	810	100
rozdiel	+43	110.86	+90	145.23	+8	127.58	+1	102.27	+142	121.26

4.2.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2001

V roku 2001 sa v poľovných združeniach okresu Levice ulovilo spolu 45 dospelých diviakov. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 39 diviačích klov. Z toho odborná komisia určila vek 31 uloveným diviakom.

Tab. 4

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2001]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	5	-	-	-	-	-	-	-	-
3	11	-	-	-	-	-	-	-	-
4	11	2	18.18	-	-	-	-	2	18.18
5	3	1	33.33	1	33.33	-	-	2	66.66
spolu mladé	30	3	10	1	3,33	-	-	4	13.33
6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	1	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	1	-	-	-	-	-	-	0	0

V roku 2001 sa v okrese Levice ulovilo 45 kusov dospelých diviakov. Z nich bolo na chovateľskú prehliadku predložených, ohodnotených a obodovaných 39 klov. Medailu získalo 6 diviačích klov, čo predstavuje 15,38%. To znamená, že na získanie jednej z medailí bolo potrebné uloviť 6,5 diviaka. V tomto roku sa ulovil len jeden diviak zaradený do skupiny starých jedincov. Jeho vek odborná komisia určila na 8 rokov. Tento diviak nezískal žiadnu z troch možných medailí. Najväčší podiel na love dospelých diviakov mali diviaky vo veku tri a štyri roky po 11 kusov. Štvorročné diviaky získali dve medaile a to bronzové. Päťročné diviaky sa ulovili len tri kusy a dva z nich získali medailu, jednu bronzovú a jednu striebornú. Odborná komisia dvom medailovým diviakom nestanovila vek. Tieto diviaky získali jednu bronzovú a jednu striebornú medailu. Vysoký lov dospelých diviakov v kategórii mladých nie

je správny. Percentuálna úspešnosť zisku medaile v tejto skupine je len 13,33%, čo je ešte o 7,36% menej ako v predchádzajúcom roku.

4.3 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2002

Lov diviačej zveri mal aj v roku 2002 stúpajúcu tendenciu. V porovnaní s predchádzajúcim rokom došlo k navýšeniu plánu a zároveň aj samotného lovu. Ulovalo sa 972 kusov diviačej zveri, čo je o 162 kusov viac ako v roku 2001. Plán lovu bol stanovený na 760 kusov. Z toho mali diviačatá tvoriť 57,50 %, lanštiaky 29,21%, diviačice 5,65% a dospelé diviaky 7,76%

4.3.1 Štruktúra lovu za roku 2002

Plán lovu diviačej zveri, ktorý bol stanovený na 760 kusov, sa prekročený o 28%. Toto prekročenie plánu lovu sa týka najmä snahy znížiť stavy diviačej zveri a tým sa vyhnúť vypuknutiu KMO. Lov v kategórií diviačat bol splnený na 121%, lanštiaky na 169%, diviačice 51% a dospelé diviaky na 81%.

Početnosť a štruktúra lovu jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2002 je znázornená v tabuľke číslo 5. Diviačatá sa podieľali na plnení lovu 54,32 %, lanštiaky 38,48%, diviačice 2,26% a dospelé diviaky 4,94%. Nízky odstrel dospelých diviačic je dôsledkom vysokej ochrany zo strany poľovníkov. Toto číslo by sa malo rovnať lovu dospelých diviakov.

Tab. 5

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2002]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	437	57.50	222	29.21	43	5.65	59	7.76	760	100
skutočnosť	528	54.32	374	38.48	22	2.26	48	4.94	972	100
rozdiel	+91	121	+152	169	-21	51	-11	81	+212	128

4.3.2 Analýza trofejevej kvality za rok 2002

V roku 2002 sa v poľovných združeniach okresu Levice ulovilo 59 dospelých diviakov. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 42 diviáčich klov. Odborná komisia určila vek všetkým 42 predloženým klom.

Tab. 6

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2002]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	4	-	-	-	-	-	-	-	-
3	13	-	-	-	-	-	-	-	-
4	12	2	16.67	-	-	-	-	2	16.67
5	6	2	33.33	-	-	-	-	2	33.33
spolu mladé	35	4	11.43	-	-	-	-	4	11.43
6	7	3	42.86	-	-	-	-	3	42.86
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	7	3	42.86					3	42.86

Z celkového počtu predložených trofejí, čo predstavuje 42 kusov, dosiahlo bodovú hodnotu potrebnú na získanie jednej z medailí 7 diviáčich klov, čo je 16,67% z predložených trofejí. Na získanie jednej medaile bolo treba uloviť 6 diviakov. Všetky medaile získané v tomto roku boli bronzové. Štvorročné diviaky získali 2, päťročné tiež 2 a šesťročné 3 bronzové medaile. Najvyšší podiel na love mali trojročné diviaky, ktorých sa ulovilo 13 kusov. Ani jeden z týchto mladých a trofejovo nezrelých diviakov nezískal dostatočný počet bodov na získanie medaile. Šesťročné diviaky, ktorých sa ulovilo sedem kusov dosiahli spolu tri bronzové medaile, čo predstavuje až 42,86% pravdepodobnosť jej zisku. Staršie diviaky sa v tomto roku neulovili.

4.4 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2003

V roku 2003 bol plán lovu opäť prekročený a to o 10%. Je to štvrtá sezóna v rade kedy sa plán lovu prekročil. Porovnaním s minulým rokom došlo k poklesu lovu a to o 61 kusov. Plán lovu bol stanovený na 829 kusov, z toho mali diviačatá tvoriť 53,9%, lanštiaky 32,4% diviačice 6,3% a dospelé diviaky 7,4%.

4.4.1 Štruktúra lovu za roku 2003

Plán lovu bol prekročený o 83 kusov. Plán lovu u diviačat sa splnil len na 96,6%, čo nie je správne. Lov lanštiakov bol prekročený a splnený až na 140,5%. Plán lovu sa u dospelej diviačej zveri neprekročil. Diviačice sa splnili na 82,7% a dospelé diviaky na 95,1%

Početnosť a štruktúra lovu jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2003 je znázornená v tabuľke 7. Diviačatá tvorili z celkového lovu 47,42% ,čo je veľmi nízke číslo, lanštiaky 41,49%, čo je naopak veľmi vysoké číslo, diviačice 4,72% a dospelé diviaky 6,37%

Tab. 7

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2003]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	447	53.9	269	32.4	52	6.3	61	7.4	829	100
skutočnosť	432	47.42	378	41.49	43	4.72	58	6.37	911	100
rozdiel	-15	96.6	+109	140.5	-9	82.7	-3	95.1	+83	110

4.4.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2003

V roku 2003 sa v okrese Levice ulovilo 58 kusov dospelých diviakov. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 36 kusov diviačích klov. Odborná komisia ohodnotila a obodovala 34 trofejí.

Tab. 8

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2003]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
3	5	-	-	-	-	-	-	-	-
4	10	1	10	-	-	-	-	1	10
5	11	3	27.27	-	-	-	-	3	27.27
spolu mladé	28	4	14.28	-	-	-	-	4	14.28
6	5	-	-	4	80	1	20	5	100
7	1	-	-	1	100	-	-	1	100
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	6	-	-	5	83.33	1	16.67	6	100

Z 36 predložených trofejí na chovateľskej prehliadke bolo ocenených medailou až desať diviáčich klov, čo predstavuje 27,78%. Na získanie jednej medaile bolo treba uloviť 3,6 diviaka, čo je pomerne veľmi nízke číslo, ktoré by mohlo byť ešte nižšie, ak by sme menej lovili mladých diviakov. Štvorročné diviaky dostali jednu bronzovú a päť ročné diviaky tri bronzové medaily. To tvorí len 14,28% medailí pri diviakoch vo veku dva až päť rokov. Trofejovo zrelé diviaky, čiže šesťročné a staršie získali 6 medailí, päť strieborných a jednu zlatú. Týchto starých kancov sa ulovilo 6 kusov, čiže medailová úspešnosť je 100%. Najstarší ulovený diviak mal sedem rokov a získal striebro. Šesťročných kancov sa ulovilo päť kusov, ktoré získali štyri strieborné a jednu zlatú medailu.

4.5 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2004

Plán lovu bol v roku 2004 stanovený na 836 kusov diviačej zveri. Z toho mali diviačatá tvoriť 53,04%, lanštiaky 32,66%, diviačice 7,27% a dospelé diviaky 6,67%. V skutočnosti sa ulovilo 1046 kusov diviačej zveri, čo je najviac za posledné roky.

4.5.1 Štruktúra lovu za rok 2004

V tomto roku sa ulovilo 1046 kusov diviakov, čo znamená, že plán lovu sa splnil na 124,67%. Najvyšší podiel na plnení plánu lovu mali diviačatá, ktorých sa ulovilo 484 kusov z plánovaných 445 kusov, čo predstavuje plnenie plánu na 100,67%. Lanštiaky sa splnili až na 165,33%, diviačice na 90,17% a dospelé diviaky na 96,43%. Nízky lov dospeljej populácie treba zachovať a zvýšiť lov najmä v kategórii prasiec.

Diviačatá z celkového počtu ulovenej zveri tvorili 46,27%, lanštiaky 43,31%, diviačice 5,26% a dospelé diviaky 5,16%. Početnosť a štruktúra lovu v jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2004 je znázornená v tabuľke číslo 9.

Tab. 9

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2004]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	445	53.04	274	32.66	61	7.27	59	6.67	839	100
skutočnosť	484	46.27	453	43.31	55	5.26	54	5.16	1046	100
rozdiel	+39	100.67	+179	165,33	-6	90.17	-5	96.43	+207	124.67

4.5.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2004

V poľovnej sezóne 2004 sa ulovilo 54 kusov dospelých diviakov. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 50 diviačích klov. Odborná komisia určila vek a obodovala 44 diviačích klov.

Tab. 10

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2004]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	3	-	-	-	-	-	-	-	-
3	15	-	-	-	-	-	-	-	-
4	16	1	6.25	2	12.5	-	-	3	18.75
5	8	1	12.5	-	-	-	-	1	12.5
spolu mladé	42	2	4.76	2	4.76	-	-	4	9.52
6	2	-	-	-	-	-	-	-	-
7		-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	2	-	-	-	-	-	-	0	0

Zo 44 diviáčich klov, ktorým bol stanovení vek na chovateľskej prehliadke trofejí v Leviciach, bolo až 42 diviakov v kategórii mladých, čo sa zákonite muselo odraziť aj na počte získaných medailí. Z celkového počtu 50 predložených diviáčich klov získalo medaile 5 trofejí, čo je len 10%. Štvorročné diviaky dosiahli jednu bronzovú a dve strieborné medaile, päťročné diviaky jednu bronzovú medailu. Piatu medailu a to bronzovú získal diviak, ktorému odborná komisia nestanovila vek. Staré diviaky sa v tomto roku ulovili len dva kusy. Ani jeden z nich nedosiahol potrebný počet bodov na zisk niektorej z medailí.

4.6 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2005

V poľovníckej sezóne 2005 sa ulovilo 1141 kusov diviačej zveri, čím sa plán lovu prekročil o 46%. Lov diviačej zveri má stále stúpajúcu tendenciu.

4.6.1 Štruktúra lovu za rok 2005

V roku 2005 sa ulovilo 1141 kusov diviačej zveri, čo je nárast o 95 kusov s porovnaním za minulý rok. Plán lovu u diviačat sa prekročil o 20%, lanštiaky až o 118%. Lov diviačic bol splnený na 89% a dospelých diviakov na 91%. Získané informácie o love v roku 2005 sú uvedené v tabuľke číslo 11.

Tab. 11

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2005]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	478	61,10	207	26,50	45	5,75	52	6,65	782	100
skutočnosť	597	52,32	458	40,14	40	3,51	47	4,12	1141	100
rozdiel	+119	120	+251	218	-5	89	-5	90	+359	146

4.6.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2005

Na chovateľskú prehliadku ulovených trofejí za rok 2005 bolo predložených 47 kusov diviačích klov. Z tohto počtu odborná komisia stanovila vek a obodovala 33 diviačích klov.

Tab. 12

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2005]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	7	-	-	-	-	-	-	-	-
3	6	-	-	-	-	-	-	-	-
4	12	4	33.33	1	8.33	-	-	5	41.67
5	4	2	50	-	-	-	-	2	50
spolu mladé	29	6	20.69	1	3.45	-	-	7	24.14
6	4	1	25	2	50	-	-	3	75
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	4	1	25	2	50	-	-	3	75

V roku 2005 získalo medailu 11 diviáčich klov z 47 predložených, čo činí 23,40% z predložených trofejí. Štvorročné diviaky získali päť medailí a to jednu striebornú a štyri bronzové. Týchto diviakov sa ulovilo najviac zo všetkých vekových skupín. Päťročné diviaky sa ulovili štyri kusy a dva z nich získali bronzové medaile. V kategórii staré diviaky sa ocitli len štyri ohodnotené diviacie kly. Tri z nich získali medailu a to jednu bronzovú a dve strieborné. To opäť dokazuje, že lov trofejovo nezrelých mladých dospelých diviakov nie je správny a treba ich chrániť. Percentuálna úspešnosť zisku medaile u týchto nezrelých jedincov je v tomto roku 25% oproti 75% úspešnosti starých jedincov.

4.7 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2006

Plán lovu na rok 2006 kázal uloviť 897 kusov diviačej zveri. Z toho mali tvoriť diviačatá 60,20%, lanštiaky 30,43%, diviačice 4,46% a dospelé diviaky 4,91%. Plán lovu bol splnený na 107,02%

4.7.1 Štruktúra lovu za rok 2006

V roku 2006 sa ulovilo spolu 960 kusov diviačej zveri. Je to po šiestich poľovných sezónach po prvý krát, kedy sa ulovilo menej ako v predchádzajúcej sezóne. V porovnaní s minulou sezónou poklesol lov o 181 kusov. Najviac sa ulovilo diviačat a to 55,42%, lanštiaky tvorili 33,08% z lovu, diviačice 3,64 a dospelé diviaky 3,85%. Zníženie početnosti lovu viaceru autorov pripisuje k dlhotrvajúcim zimám v rokoch 2004/2005, 2005/2006 a chladnému marcovému počasiu s dlhotrvajúcou snehovou pokrývkou. Na takéto nepriaznivé podmienky sú najnáchylnejšie najmä diviačatá, ktoré po narodení v dôsledku vlhka a zimy hynú. To sa odrazilo aj na love v tejto kategórii, kedy po prvý krát sa plán lovu neprekročil, ba dokonca sa ani nespĺnil. Početnosť a štruktúra lovu jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2006 je znázornená v tabuľke číslo 13.

Tab. 13

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2006]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	540	60.20	273	30.43	40	4.46	44	4.91	897	100
skutočnosť	532	55.42	356	37.08	35	3.64	37	3.85	960	100
rozdiel	-8	99	+83	130	-5	88	-7	84	960	107.02

4.7.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2006

Tak ako aj v ostatných kategóriách aj v kategórií dospelých diviakov sa plán lovu nespĺnil. Ulovilo sa len 37 kusov dospelých diviakov z plánovaných 44, čo je najmenej od roku 2000. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 36 kusov diviačích klov. Jedna trofej diviačích klov nebola predložená na obodovanie. Jej vek však bol odhadnutý na päť rokov.

Tab. 14

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2006]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
3	10	-	-	-	-	-	-	-	-
4	16	3	18.75	1	6.25	-	-	4	25
5	7	2	28.57	1	14.29	-	-	3	42.86
spolu mladé	35	5	14.29	2	5.71	-	-	7	20.00
6	1	-	-	1	100	-	-	1	100
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	1	-	-	1	100	-	-	1	100

Z celkového počtu 36 predložených diviáčich klov získalo jednu z medailí osem trofejí. Spolu s nepredloženou trofejou ktorá medailu nezískala sa ulovilo 37 kusov dospelých diviakov. Na získanie jedného medailového diviaka bolo potrebné v roku 2006 v okrese Levice uloviť 4,63 dospelého diviaka, čo je 21,62%. Dvoj a trojročné diviaky, tak ako v ostatných, ani v tomto roku nezískali žiadnu medailu. Štvorročných diviakov sa ulovilo najviac, a to 16 kusov. Spolu získali štyri medaile, a to jednu striebornú a tri bronzové. Päťročných diviakov sa ulovilo sedem kusov, spolu získali tri medaile a to jednu striebornú a dve bronzové. V kategórii diviakov mladých sa ocitlo až 35 predložených trofejí. Spolu získali sedem medailí, čo je len 20% z celkového počtu. V kategórii starých diviakov sa ocitol len jeden kus, a to šesťročný diviak, ktorý získal striebornú medailu.

4.8 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2007

Plán lovu v roku 2007 bol stanovený na 845 kusov diviačej zveri. Diviačatá mali tvoriť 56,69% z plánu lovu, lanštiaky 29,11%, diviačice 6,63 a dospelé diviaky 7,57%. Plán lovu bol splnený na 157,63%, čiže sa ulovilo o 487 kusov viac ako bolo naplánované.

4.8.1 Štruktúra lovu za rok 2007

V poľovníckej sezóne 2007 sa ulovilo 1332 kusov diviačej zveri. Je to nárast o 372 kusov oproti roku 2006. Najväčší podiel úlovku mali diviačatá, ktorých sa ulovilo 675 kusov, čo je 50,68%, lanštiaky tvorili 40,84% úlovku, diviačice 3,75% a dospelé diviaky 4,73%. Početnosť a štruktúra lovu v jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2007 je znázornená v tabuľke číslo 15.

Tab. 15

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2007]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	479	56.69	246	29.11	56	6.63	64	7.57	845	100
skutočnosť	675	50.68	544	40.84	50	3.75	63	4.73	1332	100
rozdiel	+196	141	+298	221	-6	89	-1	98	+487	157.63

4.8.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2007

Dospelých diviakov sa v roku 2007 ulovilo 63 kusov. Plán lovu sa v tejto kategórii splnil na 98%. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 59 kusov diviačích klov. Odborná komisia obodovala a vekom ohodnotila všetkých 59 predložených trofejí.

Tab. 16

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2007]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	31	4	12.90	-	-	-	-	4	12.90
4	16	3	18.75	1	6.25	-	-	4	25
5	4	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu mladé	51	7	13.73	1	1.96	-	-	8	15.69
6	7	4	57.14	2	28.57	1	14.29	7	100
7	1	-	-	1	100	-	-	1	100
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	8	4	50	3	37.5	1	12.5	8	100

Odborná hodnotiacia komisia udelila až 16 medailí z celkového počtu 59 predložených trofejí. Percentuálna úspešnosť zisku medaile predstavuje až 27,12%, čo znamená, že každý 3,69 ulovený diviak získal jednu z troch medailí. Najväčší podiel na love mali trojročné diviaky, ktorých sa ulovilo až 31 kusov. Štyri z nich získali bronzovú medailu. Štvorročné diviaky získali tri bronzové a jednu striebornú medailu. Šesťročných diviakov sa ulovilo sedem kusov. Štyri z nich získali bronzovú medailu, dva striebornú a jeden dokonca zlatú medailu. To predstavuje 100% úspešnosť! Ulovený bol aj jeden sedemročný kus so ziskom striebornej medaile. Spolu starých diviakov sa ulovilo len osem kusov. Všetkých osem kusov bolo trofejovo zreľých, čoho dôkazom je aj zisk ôsmich medailí. To len potvrdzuje, že lov takýchto diviakov je správny. Naopak, lov mladých diviakov vo veku dva až päť rokov treba obmedziť pre ich trofejovú nezrelosť. Dôkazom toho je, že len 15,69% takýchto diviakov získa medailu a aj to väčšinou bronzovú.

4.9 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2008

Plán lovu sa oproti minulým rokom navýšil v dôsledku neustálemu nárastu jarných kmeňových stavov tejto zveri. Na rok 2008 bolo naplánované uloviť 1269 kusov diviačej zveri. Diviačatá mali z toho tvoriť 54,37%, lanštiaky 30,10%, diviačice 7,49% a dospelé diviaky 8,04%

4.9.1 Štruktúra lovu za rok 2008

Plán lovu bol splnený v tomto roku na 104,41%. Spolu sa ulovilo 1325 kusov diviačej zveri. Najväčší podiel na love mali lanštiaky, ktorých sa ulovilo až 623 kusov, čo je až 47,02% z celkového lovu. Diviačatá tvorili 41,96%, diviačice 5,96% a dospelé diviaky 5,06%. Početnosť a štruktúra lovu jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2008 je znázornená v tabuľke číslo 17.

Tab. 17

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2008]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	698	54.37	382	30.10	95	7.49	102	8.04	1269	100
skutočnosť	556	41.96	623	47.02	79	5.96	67	5.06	1325	100
rozdiel	-134	81	+245	163	-16	83	-35	66	+56	104.41

4.9.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2008

Z plánovaného množstva 102 kusov sa ulovilo v roku 2008 len 67 dospelých diviakov. Plán lovu v tejto kategórii bol značne nadhodnotený. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 66 kusov diviačích klov. Z toho medailu dosiahlo až 19 kusov (28.79%). Diviačím kлом, ktoré získali niektorú z medailí, odborná komisia neurčila vek. Z tohto

dôvodu nie je možné zhodnotiť štruktúru lovu dospelých diviakov za rok 2008. Za zmienku však stojí, že medzi diviakmi ktoré medailu nezískali nebol ani jeden kus starší ako päť rokov.

4.10 Vyhodnotenie odstrelu za rok 2009

Plán lovu na rok 2009 bol stanovený na 1067 kusov diviačej zveri. Z toho mali diviačatá tvoriť 55,86%, lanštiaky 31,30%, diviačice 6,47 a dospelé diviaky 6,37%.

4.10.1 Štruktúra lovu za rok 2009

V sezóne 2009 sa ulovilo 1473 kusov diviačej zveri, čo je najviac za sledované obdobie. Plán lovu sa splnil na 138,05%. Najväčší podiel na love mali diviačatá a to 47,32%. Tesne za nimi sú lanštiaky, ktoré tvoria 43,79% z ročného úlovku. Diviačice tvoria 4,55% a dospelé diviaky 4,34%. Početnosť a štruktúra lovu jednotlivých kategóriách ulovených v roku 2008 je znázornená v tabuľke číslo 18.

Tab. 18

[Vyhodnotenie odstrelu za rok 2009]

	diviačatá		lanštiak		diviačica		diviak		spolu	
	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%
plán lovu	596	55.86	334	31.30	69	6.47	68	6.37	1067	100
skutočnosť	697	47.32	645	43.79	67	4.55	64	4.34	1473	100
rozdiel	+101	116.95	311	193,11	-2	97.1	-4	94.1	+406	138.05

4.10.2 Analýza trofejovej kvality za rok 2009

V roku 2009 sa ulovilo v okrese Levice 64 kusov dospelých diviakov. Plán lovu bol stanovený na 68 kusov dospelých diviakov. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených 64

kusov diviačích klov. Hodnotiaca komisia obodovala a vek určila všetkým 64 predloženým klov.

Tab. 19

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v roku 2009]

Vek v rokoch	Počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	14	-	-	-	-	-	-	-	-
4	29	5	17.24	1	3.45	-	-	6	20.69
5	16	8	50	1	6.25	1	6.25	10	62.50
spolu mladé	59	13	23.21	2	3.39	1	1.69	16	27.12
6	5	1	20	2	40	1	20	4	80
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	5	1	20	2	40	1	20	4	80

Z celkového počtu 64 ulovených dospelých diviakov hodnotiaca komisia udelila jednu z medailí až 20 kusom diviačích klov, čo je najviac za sledované obdobie. Takmer každý tretí diviak ulovený v okrese Levice získal medailové bodovanie. Najväčší podiel na love mali diviaky vo veku štyroch rokov, ktorých sa ulovilo až 29 kusov. Z nich získalo šesť kusov jednu z medailí a to päť bronzových a jednu striebornú. Päťročné diviaky získali osem bronzových jednu striebornú a jednu zlatú medailu. Starých diviakov sa ulovilo len päť kusov, všetky vo veku šesť rokov. Spolu získali štyri medaile a to jednu bronzovú, dve strieborné a jednu zlatú medailu. Percentuálna úspešnosť zisku jednej z medailí je pri starých diviakoch až 80%. Pri mladých diviakoch vo veku dva až päť rokov to je len 27,12%. Preto je dôležité tieto mladé diviaky chrániť.

5 Diskusia

5.1 Štruktúra plánu lovu

Zásadou správnej regulácie diviačej zveri je loviť prevažne diviačatá (cca 70%), podstatne menej lanštiakov (cca do 20%), a asi 10% dospelej zveri v pomere pohlaví 1:1. Diviačatá sú v prvom roku života hlavným nositeľom prírastku populácie a teda aj hlavným rozširovateľom KMO a príčinou zvýšených škôd v poľnohospodárstve. Správnu štruktúru lovu a obmedzovanie nežiaduceho zmladzovania populácie musíme rešpektovať aj pri plnení KMO a zásadne povoľovať len celoročný lov diviačat a lanštiakov, ale nie dospelej zveri. Jedine v rokoch po mimoriadne tuhej a dlhej zime a v oblastiach so silným predačným tlakom vlka je odôvodnené o niečo nižšie zastúpenie diviačat na výrade (Hell et al., 2009 b).

Za sledované obdobie sa najnižším podielom na pláne lovu podieľali diviačice. V roku 2000 bolo naplánované uloviť 4,23% diviačic, čo je najmenej za sledované obdobie. Najväčší podiel lovu diviačic bol naplánovaný v roku 2008 a to až 7,49%. Z dlhodobého hľadiska vyplýva, že plán lovu diviačic je takmer správne nastavený. Ich priemerný podiel na pláne lovu za sledovaných desať rokov je 5,86%. Plán lovu dospelých diviakov je mierne nadhodnotený oproti optimálnej doporučenej hodnoty. Najnižší podiel na pláne lovu bol v roku 2006 a to 4,91%. Počas ostatných rokov plán lovu dospelých diviakov prekračoval doporučenú štruktúru. V roku 2008 to bolo až 8,04% čo je priveľa a takýto lov vedie len k omladeniu celej populácii. Priemerný plán lovu dospelých diviakov za sledovaných desať rokov je 6,83%. Plánovaný lov lanštiakov bol značne nadhodnotený v každom sledovanom roku. Pohyboval sa v hodnotách od 29,11% v roku 2007 až po 34,56% v roku 2000. Plán lovu v kategórii diviačat má byť nastavený podľa viacerých autorov až na 70%. V skutočnosti je však plán lovu diviačat značne podhodnotený a to najmä na úkor lanštiakov. V okrese Levice sa plán lovu diviačat pohyboval v rozmedzí 53,90% v roku 2003 až 61,10% v roku 2005. Priemerná štruktúra plánu lovu za desať rokov je znázornená v tabuľke číslo 20.

5.2 Štruktúra lovu

Najväčší vplyv na lov a jeho štruktúru, mali zavedené opatrenia proti KMO a v nemalej miere aj vplyv dlhotrvajúcej zimy a chladného počasia na začiatku jari v rokoch 2005 a 2006, čo sa prejavilo na znížení JKS a aj samotného lovu v poľovnej sezóne 2006. Spomínaný rok bol jediný za sledované obdobie, kedy sme zaznamenali výraznejší pokles lovu oproti minulým rokom. Najmenej diviakov sa ulovilo v roku 2000 a to len 638 kusov. Najviac diviacej zveri sa ulovilo v roku 2009 a to až 1473 kusov, čo je nárast až o 218,87%! Z toho vyplýva, že diviacia zver v okrese Levice nachádza optimálne podmienky pre život a rozmnožovanie. Priemerný lov dospelých diviáčic za sledované obdobie predstavoval 4,20%. Je dôležité, aby sa najmä vedúce diviáčice chránili. Lov dospelých diviakov sa pohyboval od 4.12% v roku 2005 po 6.73% v roku 2000. V priemere za desať sledovaných rokov sa podieľali na love optimálnymi 5.09%. Lov lanštiakov značne prevyšuje optimálnu štruktúru lovu. Najnižší podiel na love mali v roku 2000 a to 34,8% a najvyšší v roku 2008 a to až 47,08%! V priemere za desať rokov to činí 40,26% podiel na love. Naopak, lov diviačat nedosiahol požadovanú úroveň ani v jednom sledovanom roku. Ich priemerný podiel na love za sledovaných desať rokov je len 50,52%. Najväčší podiel na love mali v roku 2006 55,42%, najnižší v roku 2008 a to len 41.96%. Priemerná štruktúra lovu za desať rokov je znázornená v tabuľke číslo 20.

Tab. 20

[Priemerná štruktúra plánu lovu a lovu za roky 2000 až 2009]

	dospelí		lanštiak	diviača	spolu
	diviak	diviáčica			
Navrhnutý plán lovu v %	6.83	5,86	30.61	56.68	100
Optimálna štruktúra lovu v %	5	5	20	70	100
Skutočná štruktúra lovu v %	5.09	4.20	40.26	50.52	100

Pre dosiahnutie optimálnej štruktúry lovu je potrebné v prvom rade zmeniť samotné plánovanie a nastaviť ho podľa optimálnej štruktúry lovu, podľa ktorej je za potreby loviť až 70% diviačat. Zvýšený lov v tejto kategórii môžeme dosiahnuť aj motiváciou samotných poľovníkov tak, ako sa to zaužívalo aj v PZ roháč Jabloňovce. Samotná motivácia spočíva v tom, že poľovník, ktorý uloví diviača si ho môže celé ponechať. V rokoch kedy sa aj diviačatá delili medzi viacerých členov sa podiel ich lovu pohyboval v rozpätí 32 – 38% . V roku 2009 kedy si poľovník ponechal celý kus pre seba sa lov diviačat zvýšil na 57%.

V love diviakov a diviačic je potrebné loviť v pomere 1:1, tak ako to odporúčajú viacerí autori. Najmä lov diviačic je veľmi dôležitý pre udržanie NKS. V žiadnom prípade by sa tento lov nemal dotýkať vedúcich diviačic z dôvodov uvedených v kapitole 1. Loviť by sme mali len bočné diviačice, ktoré sú podradené vedúcej diviačici. Zodpovedný lov diviačic sa musí praktikovať len individuálnym spôsobom. Na spoločných poľovačkách lov dospelej zveri treba zakázať, pretože hierarchia čriedy sa vplyvom pohonu rozpadá a často sa stáva, že sa uloví práve vedúca diviačica.

5.3 Trofejová kvalita

Hell et al. (2008) vítajú návrh profesora Cibereja zaviesť vekové triedy aj pri dospelých diviakoch, aby sa podporila ochrana jedincov stredného veku, čo má veľmi pozitívny vplyv na produkciu trofejí a na vekovú štruktúru populácie. Odporúčajú stanoviť tri vekové triedy, a to I. vekovú triedu jednoročných, II. vekovú triedu dvoj- až päťročných mladých kancov, ktoré treba chrániť a III. vekovú triedu šesťročných a starších trofejovo zreých kancov. Poľovníci sa musia naučiť odhadovať vek zveri v prírode a správne ho určovať po ulovení.

Za sledované desaťročné obdobie sme hodnotili všetky predložené trofeje, ktorým bol hodnotiacou komisiou stanovený vek. Na chovateľskú prehliadku bolo predložených za toto obdobie 474 kusov diviačích klov. Z toho hodnotiaca komisia obodovala a určila vek 376 trofejam, čo predstavuje 79,32%. Z našich výsledkov vyplýva, že najviac sa lovia dospelé kance vo veku štyri roky. Tesne za nimi nasledujú trojročné diviaky, s veľkým odstupom nasledujú päť a šesťročné diviaky. Sedemročné a staršie sa takmer vôbec nelovia. Na chovateľské prehliadky bolo predložených len 23 kusov diviačích klov vo veku dva roky. To priemerne činí 2,56 uloveného kusa za rok, čo je veľmi podhodnotené číslo ak berieme do

úvahy početnosť lovu pri ostatných kategóriách. Dôvodom je, že ak sa uloví takýto diviak, poľovnícki hospodári ho vykážu ako lanštiaka.

Zavedenie troch vekových tried, tak ako to navrhuje profesor Ciberej má svoje opodstatnenie, čo dokazujú aj naše výsledky. V kategórii mladých diviakov sa nachádza až 338 kusov ohodnotených klov. Z tohto množstva získalo medailu len 60 diviakov, čo predstavuje 17,75%. Dvojročné diviaky nezískali ani jednu medailu. Najväčšia pravdepodobnosť zisku medaile v kategórii mladých majú päťročné diviaky a to až vyše 40%, za nimi nasledujú štvorročné diviaky s 22,30% a trojročné diviaky s 3,39%. Do kategórii starých diviakov bolo zaradených len 38 kusov. Z tohto množstva získalo medailu až 29 kusov diviačích klov čo predstavuje 76,32%. Šesť ročné diviaky získali 11 bronzových, 12 strieborných a 3 zlaté medaile. Sedem ročné diviaky sa ulovili len tri kusy a všetky získali striebornú medailu. To predstavuje 100% pravdepodobnosť zisku medaile. Najstarší diviak ulovený za sledované obdobie mal osem rokov. Kly tohto diviaka nedosiahli body potrebné na zisk jednej z medailí. Percentuálna pravdepodobnosť zisku medaily v závislosti od veku je znázornená v tabuľke 21.

Tab. 21

[Vekové a trofejové zhodnotenie lovu dospelých diviakov v rokoch 2000-2007, 2009]

Vek v rokoch	počet hodnotených kusov	získané medaile						spolu získaných medailí	
		bronz		striebro		zlato		ks	%
		ks	%	ks	%	ks	%		
2	23	-	-	-	-	-	-	-	-
3	118	4	3.39	-	-	-	-	4	3.39
4	130	23	19.46	6	4.62	-	-	29	22.30
5	67	21	31.34	5	7.46	1	1.49	27	40.30
spolu mladé	338	48	14.20	11	3.25	1	0.30	60	17.75
6	34	11	32.35	12	35.29	3	8.82	26	76.47
7	3	-	-	3	100	-	-	3	100
8	1	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spolu staré	38	11	28.95	15	39.47	3	7.89	29	76.32

Z našich výsledkov jasne vyplýva, že ak chceme dosiahnuť vyššiu produkciu medailí, musíme diviaky vo veku dva až päť rokov chrániť, aby sa dožili veku šesť rokov a viac kedy sú trofejovo zrelé.

Záver

Na základe zistených výsledkov môžeme konštatovať, že populácia diviačej zveri z roka na rok narastá. Nárast početnosti by sa mala zastaviť zvýšeným lovom, zmenou štruktúry lovu a to najmä zvýšením lovu v kategórii diviačat a ochranou vedúcich diviačíc. Lovu bočných a mladých diviačíc by sa mali venovať len skúsený poľovníci výlučne individuálnym spôsobom tak, aby sa sociálna štruktúra čriedy nerozpadla.

Lovom mladých diviakov, vo veku dva až päť rokov, negatívne ovplyvňujeme trofejovú kvalitu tejto zveri a tým sa oberáme nielen o zážitok z lovu z trofejovo zrelých diviakov, ale aj o značné finančné prostriedky pri poplatkovom love. Dospelé diviaky sa pri súčasnom poľovníckom manažmente nedožívajú veku trofejovej zrelosti, čo je v našich podmienkach šesť rokov. O potrebe chrániť mladé trofejovo nezrelé diviaky svedčí fakt, že za sledované obdobie ich bolo medailou ocenených len 17,75%. Väčšina získaných medailí bola bronzových a to až 80%. Jedinú zlatú medailu získal päťročný diviak, čo je len 0,30% z 338 ulovených nezrelých diviakov. Naopak, pri ulovení starého trofejovo zrelého diviaka je vysoká pravdepodobnosť zisku medaile a to až vyše 76%. Takmer 9% týchto diviakov získalo zlatú medailu.

Zoznam použitej literatúry

1. BAKOŠ, A. - HELL, Pavel. 1999. *Poľovníctvo I*. Bratislava: PaPRESS, 1999. s. 66 – 69. ISBN 80-88789-45-1.
2. GAŠPARÍK, J. 1991. *Návody na cvičenia z poľovníctva*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 1991, 122 s., ISBN 80-7137-003-7.
3. HELL, P. 1986. *Diviacia zver*. Bratislava: Príroda, 1986. 419 s.
4. HELL, P. - GARAJ, P. 2002. *Nová príručka poľovníka*. Bratislava: Príroda, 2002. s.71 - 72. ISBN 80-07-01155-2.
5. HELL, P. - GARAJ, P. st.- GAŠPARÍK, J. 2008. K vekovým triedam raticovej zveri. *In: Poľovníctvo a rybárstvo*, 2008, roč. 60, č.11, s. 20. ISSN 0231 – 8768.
6. HELL, P. – GAŠPARÍK, J. - SLAMEČKA, J. 2005. *Diviacia zver. biológia, chov a lov*. Bratislava: PaPRESS, 2005. 177 s. ISBN 80-89195-04-0.
7. HELL, P. – GAŠPARÍK, J. - SLAMEČKA, J. 2006. Ochrana proti škodám. *In: Naše poľovníctvo*, 2006, roč. 3, č. 10, s. 6-7. ISSN 1336 5568.
8. HELL, P. – SLAMEČKA, J. – GAŠPARÍK, J. 2007b, Stres, lov a zóny pokoja. *In: Poľovníctvo a rybárstvo*, 2007, roč. 59, č. 9, s. 11, ISSN 0231 – 8768.
9. HELL, P. – SLAMEČKA, J. – GAŠPARÍK, J. 2009a, Efektívnejšie na diviaky. *In: Naše poľovníctvo*, 2009, roč. 6, č. 1, s. 10-11, ISSN 1336 5568.
10. HELL, P. et al. 2009. b, Trvalo udržateľný manažment raticovej zveri. *In: Zborník referátov z medzinárodnej konferencie*, Levice 28.3. 2009, s. 16, 19 a 26. ISBN 97-80-894-18-01-5.
11. HELL, P. et al. 2007. a, Poľnohospodárska poľovná plocha a chov raticovej zveri. *In: Naše poľovníctvo*, 2007, roč. 4, č. 2, s. 8. ISSN 1336 5568.
12. HESPELER, B. 2007. *Černá zvěř*. Praha: Grada publishing, 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-1931-2.
13. HESPELER, B. – KREWER, B. 2007. *Mladý nebo starý? Určování věku spárkaté zvěře*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007. s. 118. ISBN: 978 – 80 – 247 – 1930 – 6.
14. HOLÝ, J. 1983. Potravná ekológia diviačej zveri z hľadiska škodlivosti v lesnom a poľnom hospodárstve. *In: Folia venatoria 13*, 1983, s. 52-63.

15. CHRAMA ZDA, V. 2007. Populačná dynamika diviačej zveri. *In: Naše poľovníctvo*, 2007, č. 11, s. 8-9. ISSN 1336-5568.
16. CHRAMA ZDA, V. – GARAJ, P. – LEBOCKÝ, T. 2007. Poľovný manažment diviačej zveri. *In: Poľovníctvo a rybárstvo*, 2007, roč. 59, č. 12, s. 12 a 13, ISSN 0231 – 8768.
17. JANDA, M. 1957. Zaujímavosti o černej zveri. *Myslivosť*, 1965.
18. JANTO, R. 2007. Ako sme lovili. *In: Poľovníctvo a rybárstvo*, roč. 59, 2007, č.8, s. 14. ISSN 0231 – 8768.
19. JANTO, R. – LEHOČKÝ, M. – KOPŘIVA, V. 2005. Nová etapa ozdravovania diviačej populácie. *In: Poľovníctvo a rybárstvo*, 2005, roč. 57, č. 5, s.12, . ISSN 0231 – 8768.
20. JELÍNEK, R. 2007. Biotypy zverě a jejich zkvalitňování. *In: Svet myslivosti*. 2007, č. 3, s. 7.
21. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2000
22. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2001
23. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2002
24. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2003
25. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2004
26. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2005
27. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2006
28. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2007
29. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2008
30. Katalóg trofejí z chovateľskej prehliadky, Levice 2009
31. KAMLER, J. et. al. 2006. *Svět myslivosti*, 2006, č. 7.

32. MARCEL, J. 2005. Ako ďalej v chove diviačej zveri. *In: Hubertlov*, roč. 9, 2005, č. 6, s. 6-7, ISSN 1335-2407.
33. MARCEL, J. 2006. Záplava prírastkov. *In: Hubertlov*, roč. 10, 2006, č. 1, s. 12-13, ISSN 1335-2407.
34. MENZEL, K. 2004. Posúdenie veku a pohlavia. *In: Hubertlov*, roč. 8, 2004, č. 1, s. 4, ISSN 1335-2407.
35. MEYNHARDT, H. 1978 : Schwarzwild-repurt, verlag neumann, melsungen.
36. MRÁZIK, J. 2005. Postavenie vedúcej diviačici v čriede. *In: Hubertlov*, roč. 9, 2005, č. 1, s. 9, ISSN 1335-2407.
37. MÜLLER, P. - KLÍMA, J. 2005. Regulovanie stavov diviačej zveri. *In: Hubertlov*, roč. 9, 2005, č. 1, s. 10-11, ISSN 1335- 2407.
38. PALÁŠTHY, J. – JUSKO, G. 2008. Anomálie diviačích klov. *In: Poľovníctvo a rybárstvo*, roč. 60, 2008, č.10, s.13, ISSN 0231 - 8768
39. PONDELÍČEK, J. 2007. Kdeže lonské výřady jsou. *In: Svet myslivosti*, roč. 8, 2007, č. 2, s. 8.
40. RAJSKÝ, D. - SOKOL, J. 2005. *In: Naše poľovníctvo*. 2005, roč. 2, č. 3, s. 6-7, ISSN 1336-5568.
41. RUŽIČKOVÁ, J. - ŠÍBL, J. et al., 2000. *Ekologické siete v krajine*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2000, 181 s. SBN 80-7137-7619.
42. RÖTHER, K. 2003. Z výskumu diviačej zveri. *In: Hubertlov*, roč.7, 2003, č. 6, s. 13, ISSN 1335-2407.
43. SLAMEČKA, J. 1991. Poznatky s pobytu na Výskumnej stanici pre poľovníctvo a ochranu pred škodami zverou v Bonne, SRN. *In: Folia venatoria*. 21, Bratislava: Príroda, 1991, s. 267, ISBN 80-07-00476-9.
44. STANKO, A. 2004. Aké ma byť návnadové krmovisko. *In: Hubertlov*, roč. 8, 2004, č. 4, s. 11, ISSN 1335- 2407.
45. TKADLEC, E. 2007. Stavý černé zvěře. *In: Svet myslivosti*. Roč. 8, 2007, č. 10, s. 4-5.
46. Vyhláška ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 344/2009 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve.
47. TURČEK, F. J. 1953. *Činnost' vtákov a cicavcov pri obnove a zalesňovaní*. Bratislava, 1953.
48. VODŇANSKÝ, M. 2005. *Myslivost'*, 2005, č. 2, s. 7.

49. VODŇANSKÝ, M. 2009. Zásady lovu diviačic. *In: Hubertlov*, roč. 13, 2009, č. 2, s. 13, ISSN 1335-2407.
50. VODŇANSKÝ, M. – RAJSKÝ, M. – HELL, P. 2006. Populácie diviačej zveri z pohľadu posledných 20 rokov. *In: Naše poľovníctvo*, roč. 3, 2006, č. 1, s. 6, ISSN 1336-5568.
51. WOLF, R. - RAKUŠAN, C. 1977. Černá zvěř. vyd. 1. Praha: SZN, 1977, 204 s. 07 – 083 – 77.
52. ZVARAKA, J. 2005. Lov diviačej zveri a škody ňou spôsobené. *In: Hubertlov*, roč. 9, 2005, č. 1, s. 13, ISSN 1335-2407.